

การสำรวจและทบทวนวรรณกรรมเรื่องการสื่อสาร เพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น

อารดา ครุจิต¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสภาพการณ์ทางการวิจัย และแนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น เพื่อค้นหาช่องว่างของความรู้และการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสื่อเพื่อคนพิการในการจะนำไปต่อยอดการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป โดยผู้เขียนได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น จากฐานข้อมูล Thai Journals Online เพื่อสำรวจแนวคิดที่สำคัญภายใต้สภาพการณ์ของไทย มีจำนวนบทความวิจัยที่ใช้ศึกษาวิเคราะห์จำนวน 18 ชิ้น โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (constant comparison analysis) และจำแนกเนื้อหาของแนวคิดออกเป็นหัวข้อใหญ่ (categorization) จำแนกแนวคิด (theme) จากนั้นพัฒนาเป็นหัวเรื่องและหัวข้อย่อย โดยรวมกลุ่มรหัสที่มีความเชื่อมโยงกันจัดอยู่ในประเภทเดียวกัน โดยผู้เขียนสร้างเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาของบทความลงในตารางบันทึก เพื่อให้ให้เห็นลักษณะของแนวคิดทางการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็นในแต่ละประเภท (clarification) โดยในบทความนี้กำหนดนิยามคนพิการทางการเห็นว่า หมายถึงเฉพาะคนตาบอดและคนสายตาเลือนราง

* วันที่รับบทความ 27 พฤษภาคม 2564; วันที่แก้ไขบทความ 18 กรกฎาคม 2564; วันที่ตอบรับบทความ 25 สิงหาคม 2564.

¹ รองศาสตราจารย์ ประจำกลุ่มวิชาวิทยุและโทรทัศน์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ผลการศึกษาพบว่า งานวิจัยทางการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของ คนพิการทางการเห็น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2564 มีงานวิจัยที่เป็นการศึกษาด้วย วิธีการเชิงคุณภาพมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ ไม่พบการวิจัยแบบผสมวิธี การ ศึกษาแบ่งช่วงเวลาเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 คือ 2544-2554 และช่วง 2 คือ 2555-2564 พบว่า ช่วงปี 2544-2554 มีการศึกษาประเด็นศึกษาเรื่อง การ เรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็นมากที่สุด รองลงมาคือ เรื่องนโยบาย สาธารณะด้านคนพิการ ไม่พบประเด็นการศึกษาเรื่องการใช้ชีวิตของคนพิการ ทาง การเห็น และการสื่อสารและเทคโนโลยีเพื่อคนพิการทางการเห็น ในขณะที่ ช่วงปี 2555-2564 มีประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารและเทคโนโลยีเพื่อ คนพิการทางการเห็นมากที่สุด รองลงมาคือ เรื่องการเรียนรู้แบบร่วมของคน พิการทางการเห็น การใช้ชีวิตของคนพิการทางการเห็น และนโยบายสาธารณะ ด้านคนพิการ ตามลำดับ

การศึกษาพบว่า มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบร่วมของคน พิการทางการเห็นจำนวน 4 แนวคิดโดยเรียงลำดับจากที่พบมากที่สุด ได้แก่ (1) แนวคิดสื่อและการสื่อสารของคนพิการทางการเห็น (2) แนวคิดผัสสะของ คนพิการทางการเห็น (3) แนวคิดการพัฒนาคนพิการและการจัดการทางการ ศึกษาเพื่อการเรียนร่วมของคนพิการทางการเห็น (4) แนวคิดนโยบายสาธารณะ เพื่อคนพิการ

ข้อเสนอแนะการต่อยอดการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ แบบร่วมของคนพิการทางการเห็นในอนาคต ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับคนพิการ ทาง การเห็นกับการสื่อสารและเทคโนโลยีทางการสื่อสาร การสื่อสารของคนพิการ ทาง การเห็นในการเรียนรู้แบบร่วม การศึกษาการสื่อสารของคนพิการทางการเห็น กับการใช้ชีวิตทางสังคม และนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็น

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบร่วม คนพิการทางการเห็น การสื่อสารกับคนพิการ

Communication in Inclusive Learning for People with Visual Impairment: A Literature Review

Arada Karuchit²

Abstract

The objective of the study “Communication in Inclusive Learning for People with Visual Impairment” was to study the research situation on communication for inclusive learning for people with visual impairment, and to find the concept on communicative learning for people with visual impairment. The researcher has compiled research on communication for inclusive learning of people with visual impairment from the Thai Journals Online database to explore key concepts in Thailand. A total of 18 research articles were analyzed using content analysis and constant comparison analysis, and classified the concept into large topics (categorization), classified into concepts (themes) and then developed into headings and subheadings, with associated groups in the same category. The researcher created a criterion for analyzing the content of the article in a coding sheet to characterize the concept of communication for inclusive learning for people with visual impairment in each category (clarification).

The results of the research revealed that the most of the research studies in communication for inclusive learning of people with

² Associate Professor, Department of Radio and Television, Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University.

visual impairment from 2001 to 2021 employed a qualitative approach rather than quantitative research. No study with mixed methods was found. The study divided the research period into 2 periods: the first period was 2001-2011 and the second period was 2012-2021, it was found that during 2001-2011, most of the studies focus on inclusive learning of blind people, followed by the disability public policy. The study of the blind life and communication and technology for the blind were not found. In the period 2012-2021, most of the studies found centered on education issues related to communication and technology for the blind, followed by inclusive learning of the blind, the blind life, and public policy on persons with disabilities, respectively.

The research has shown that there were four concepts related to inclusive learning of people with visual impairment: (1) media and communication concept of the blind; (2) the concept of sensation of the blind; (3) the concept of human development; and (4) the concept of public policy for people with disabilities.

Recommendations for further research on topics related to inclusive learning of people with visual disabilities in the future include communication and technology, inclusive communication, and public policy on people with visual disabilities.

Keywords: inclusive learning, people with visual impairment, communication and people with disabilities

1. บทนำ

ปัจจุบันสังคมมีการพัฒนาก้าวหน้าทางนโยบายสาธารณะเพื่อสร้างการเข้าถึงอย่างความเท่าเทียม (equality) และสิทธิเพื่อการเข้าถึงของคนทุกกลุ่ม (accessibility) เกิดการการบริหารจัดการความแตกต่างและยอมรับความหลากหลาย (diversity and inclusion) ของคนทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างหลากหลายในมิติที่จับต้องได้ ได้แก่ เพศ วัย เชื้อชาติ วัฒนธรรม รูปลักษณ์ทางกายภาพ ความพิการ หรือมิติที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ประสบการณ์ ค่านิยม ความเชื่อ เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญในเรื่องการยอมรับและเห็นคุณค่าของความหลากหลายว่า ความแตกต่างไม่ใช่อุปสรรคแต่เป็นคุณค่า และความแตกต่างของมนุษย์สามารถมาต่อยอดเป็นพลังที่สำคัญต่อไป ความพิการจึงไม่ใช่อุปสรรค หากแต่เป็นหนึ่งในความแตกต่างหลากหลายหนึ่งของมนุษย์

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการขับเคลื่อนเกี่ยวกับสิทธิของคนพิการมากขึ้น อย่างไรก็ตามยังคงมีสภาพการณ์ ปัญหาและอุปสรรคสำคัญอยู่ไม่น้อย เนื่องจากคนพิการยังคงถูก “แยกออก” (exclusion) จากการพัฒนาทางสังคมในเกือบทุกด้าน ปัจจัยที่สำคัญมาจากสังคมขาดการส่งเสริมและสร้างความเข้าใจต่อคนพิการ การศึกษาทางองค์ความรู้เกี่ยวกับความพิการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อสร้างความตระหนัก ความเข้าใจ และการพัฒนาประเด็นเรื่องความพิการในสังคม เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่รวมความแตกต่างและหลากหลาย (inclusion) และคำนึงถึงสิทธิความเป็นพลเมืองอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสภาพการณ์ทางการวิจัย และแนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น เพื่อค้นหาช่องว่างของความรู้และการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสื่อเพื่อคนพิการ ในการจะนำไปต่อยอดการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป เหตุที่การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งความสนใจไปที่กลุ่มคนพิการทางการเห็น เนื่องจากที่ผ่านมาผู้เขียนได้ทำการศึกษาเรื่องเสียงบรรยายภาพสำหรับคนพิการทางการมองเห็น ได้แก่ งานวิจัยเรื่องหลักการผลิตเสียงบรรยายภาพสำหรับคนพิการ

ทางการมองเห็น และหนังสือเรื่อง *โทรทัศน์สำหรับคนพิการ Television for All* ตลอดจนมีโอกาสเป็นที่ปรึกษาและวิทยากรในด้านนี้ พบข้อสังเกตสำคัญว่า การขับเคลื่อนงานด้านคนพิการค่อนข้างมีอุปสรรคมาก จากโครงสร้างและทัศนคติทางสังคมที่มองคนพิการ “แบบไม่รวม” เข้ามาในสังคม แม้แต่ผู้เขียนเองได้เคยตั้งคำถามกับตนเองว่า ในกรณีมีนักศึกษาตาบอดเข้ามาเรียนเรื่องเสียงบรรยายภาพด้วย หรือมีวิทยากรหรือผู้สอนเป็นคนพิการทางการเห็นเข้ามาช่วยสร้างกระบวนการสื่อสารแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ผู้เขียนกลับพบความคลุมเครือว่า จะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างไร เพราะเมื่อพิจารณา กิจกรรมการสื่อสาร และสื่อการสอนที่ตนเองใช้ กระบวนการสื่อสารในพื้นที่การเรียนรู้นั้นไม่เอื้อให้การเรียนรู้ที่มีคนพิการทางการเห็นเข้ามาอยู่เรียนรู้ร่วมกันเท่าที่ควร

ด้วยเหตุนี้จึงน่าสนใจว่า ในขณะที่ผู้เขียนเป็นผู้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับเสียงบรรยายภาพสำหรับคนพิการทางการเห็นในเชิงการผลิตในงานสื่อสารมวลชนมาพอสมควร แต่เมื่อขยายไปสู่มิติทางการเรียนรู้ในพื้นที่ทางการศึกษา เพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ที่มีคนพิการทางการเห็นเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องเสียงบรรยายภาพด้วยอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ผู้เขียนกลับพบความคลุมเครือว่า จะดำเนินการสื่อสารอย่างไรเพื่อสร้างพื้นที่สร้างการเรียนรู้แบบร่วมกัน

การศึกษาเรื่อง “การสำรวจและทบทวนวรรณกรรมเรื่องการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น” จึงสนใจค้นคว้า ศึกษา รวบรวม และประมวลผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น เพื่อสำรวจและทบทวนวรรณกรรมเรื่องการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น เพื่อเป็นข้อมูลนำไปพัฒนาต่อยอดเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็นต่อไปได้ และในการวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดเรื่อง “เสียงบรรยายภาพ” เข้ามาร่วมศึกษาด้วย ถือเป็นแนวคิดที่ยังไม่มีผู้ศึกษากว้างขวาง เนื่องจากเป็นเรื่องสื่อเสียงเพื่อคนพิการทางการเห็นที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในระยะเวลาไม่ถึงทศวรรษ แต่ผู้เขียนเล็งเห็นว่า มีประโยชน์ต่อการศึกษา และมีคุณค่าต่อการทำความเข้าใจ

เรื่องการสื่อสารทางเสียงเพื่อการบรรยายภาพเพื่อคนพิการทางการเห็นโดยตรง และมีคู่มือการเชื่อมโยงต่อการเรียนรู้แบบร่วมด้วย โดยในบทความนี้ กำหนดขอบเขตของการศึกษาเรื่อง คนพิการทางการเห็น ซึ่งประกอบด้วยคนตาบอด และคนสายตาสีเข้มนาง ผู้เขียนจึงขอใช้คำว่า “คนพิการทางการเห็น” เป็นคำหลักในการนำเสนอเพื่อหมายรวมให้ครอบคลุมทั้งสองกลุ่ม แต่ในบางกรณีอาจใช้คำว่า “คนตาบอด” ร่วมด้วย เช่น ในกรณีการนำเสนอคู่กับคำว่า “คนตาดี” ซึ่งเป็นคำเรียกใช้ในวัฒนธรรมของคนพิการทางการเห็นโดยทั่วไป

การศึกษานี้มีกรอบแนวคิดหลักอยู่ 4 ประการ เพื่อประกอบในการดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร (communication) แนวคิดเกี่ยวกับเสียงบรรยายภาพ (audio description) แนวคิดเกี่ยวกับความพิการ (disability) และแนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม (inclusivity) เพื่อใช้เป็นกรอบในการสังเคราะห์ข้อมูล

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาทบทวนวรรณกรรมสภาพการณ์ทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น

2.2 เพื่อสำรวจวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น

3. คำถามในการศึกษา

3.1 ในช่วงปี พ.ศ.2544-2564 มีการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ร่วมของคนพิการทางการเห็นในสภาพการณ์ใดบ้าง

3.2 ลักษณะของแนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ร่วมของคนพิการทางการเห็นมีลักษณะอย่างไร

4. ขอบเขตของการศึกษา

4.1 ศึกษาเฉพาะงานวิจัยในประเทศไทย

4.2 การศึกษานี้อยู่ในระดับของการศึกษาวิจัยในขั้นต้น (preliminary research study) ของประเด็นการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ร่วมเรื่องเสียงบรรยายภาพ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเพื่อพัฒนาโครงสร้างคุณูปพันธ์หัวข้อการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ของคนพิการทางการเห็น กรณีเสียงบรรยายภาพ และเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเฉพาะเรื่องตามหลักสูตรสื่อสารวิทยาคุณูปพันธ์บัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

5. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอแนวคิดในเบื้องต้นเพื่อเป็นกรอบในการสังเคราะห์มีความเชื่อมโยงของแนวความคิดหลักอยู่ 4 ประการ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร (communication) แนวคิดเกี่ยวกับเสียงบรรยายภาพ (audio description) แนวคิดเกี่ยวกับความพิการ (disability) และแนวคิดเกี่ยวกับการรวม (inclusivity) ดังต่อไปนี้

5.1 แนวคิดทางการสื่อสาร

จากการทบทวนวรรณกรรม พบแนวคิดที่สำคัญเพื่อใช้อธิบายกระบวนการสื่อสารในการเรียนรู้แบบร่วม ดังนี้

5.1.1 แนวคิดเรื่องกระบวนการสื่อสาร

แนวคิดเรื่องกระบวนการสื่อสาร (Berlo's Communication Model) ได้แสดงถึงลักษณะของกระบวนการสื่อสารที่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ของมนุษย์ว่า การสื่อสารคือแก่นของการเรียนรู้ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นคนพิการและคนไม่พิการ โดย Narula (2006) อธิบายถึงกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ของ David Berlo ดังนี้

1. ผู้ส่ง (Source) หมายถึง ผู้ที่ต้องมีทักษะ “การเข้ารหัส” (encode) เนื้อหาข่าวสารในการสื่อสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับสารเพื่อผลในการสื่อสาร มีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะสามารถ

ในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับสาร ตลอดจนเข้าใจพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับสารด้วย

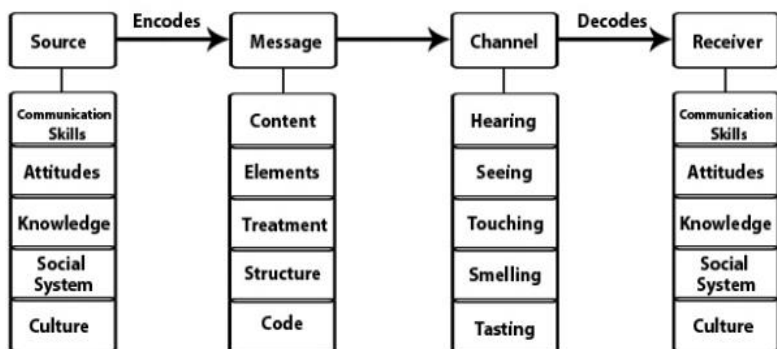
2. สาร (Message) หมายถึง เนื้อหาที่อยู่ในสื่อ มีความเกี่ยวข้องทางด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ รูปแบบรหัสในการสื่อสาร

3. ช่องทางในการสื่อสาร (Channel) หมายถึง การที่จะส่งข่าวสารเพื่อให้ผู้รับสารได้รับข่าวสารข้อมูล โดยผ่านผัสสะการรับรู้ ได้แก่ การได้ยิน การมองเห็น การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

4. ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการ “การถอดรหัส” (Decode) สาร และมีทัศนคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมเช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งสาร จึงจะทำให้การสื่อความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล

แบบจำลองของเบอร์โล แสดงให้เห็นว่า ช่องทางการรับรู้ของมนุษย์ เช่น การมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสาร เมื่อผู้พิการทางการเห็นเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางโทรทัศน์ ผู้รับสารกลุ่มนี้จะถูกจำกัดการช่องทางการสื่อสารทาง “การเห็น” ทำให้เกิดอุปสรรคทางการสื่อสาร

ภาพที่ 1 แบบจำลองการสื่อสาร Berlo's SMCR

ที่มา: <https://www.communicationtheory.org/berlos-smcr-model-of-communication/>

แนวคิดกระบวนการสื่อสารของ Berlo ทำให้เห็นถึงองค์ประกอบที่สำคัญทางการสื่อสาร ได้แก่ ช่องทางการสื่อสาร (channel) ที่จะทำให้เกิดอุปสรรคในการเรียนรู้แบบร่วมของคณาธิการทางการเห็น และอุปสรรคนี้คนที่ตาไม่บอดก็ขาดประสบการณ์ร่วม ทำให้โอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมก็น้อยลงโดยปริยาย แนวคิดนี้จะเข้ามาช่วยเป็นกรอบในการหาคำตอบและวิเคราะห์ต่อไปว่า จากช่องทางการสื่อสาร 5 ประการนี้ จะเกิดการสื่อสารที่สอดคล้องกับผัสสะของคณาธิการทางการเห็นได้อย่างไรในบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันทั้งคนตาดีและคนตาบอด

5.1.2 แนวคิดแบบการสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication)

การสื่อสารสองทาง (two-way communication) เป็นแนวคิดทางการสื่อสารที่ถูกคิดค้นมาตั้งแต่ปี 1961 ทั้งนี้ Claude Shannon (1961) ได้ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์อธิบายว่า โดยธรรมชาติของการสื่อสารจะเป็นระบบสองทาง เป็นการติดต่อสื่อสารที่ผู้รับสารมีการตอบสนอง และมีปฏิกิริยาป้อนกลับไปยังผู้ส่งสาร เรียกว่า “duplex” โดยแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

- การรับ-ส่งสารต่างเวลากัน (Half Duplex หรือ Semi Duplex) หมายถึง การรับและส่งข้อมูลข่าวสารคนละเวลากัน กล่าวคือ ในขณะที่ฝ่ายหนึ่งกำลังส่งข้อมูล อีกฝ่ายหนึ่งต้องเป็นผู้รับข้อมูล และเมื่อส่งเรียบร้อยแล้ว ฝ่ายส่งจะกลับเป็นฝ่ายรับสลับกันไปมา เช่น วิทยุสื่อสาร เป็นต้น
- การรับ-ส่งในเวลาเดียวกัน (Full Duplex) หมายถึง การรับและส่งข้อมูลข่าวสารในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ ในขณะที่ ฝ่ายหนึ่งกำลังส่งข้อมูล อีกฝ่ายหนึ่งสามารถส่งข้อมูลได้เช่นกัน เช่น การรับส่งโทรศัพท์ หรือการพูดคุยกันโดยตรง เป็นต้น

แนวคิดการสื่อสารแบบสองทาง จึงนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการด้านสื่อสารในการเรียนรู้แบบแบบร่วม เนื่องจากแนวคิดนี้มีสาระสำคัญที่เห็นว่า ข้อดีของการสื่อสารสองทางที่มีประสิทธิภาพสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สร้างความมี สร้างประสบการณ์ร่วม สร้างพื้นที่การรับการให้

ในกระบวนการสื่อสาร ลดทอนข้อจำกัดของการสื่อสารแบบทิศทางเดียวที่อีกฝ่ายของคู่สื่อสารไม่มีโอกาสตอบโต้ ช่วยลดความแยกห่าง ลดความขัดแย้ง และเพิ่มความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้คนได้

5.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบร่วม (Inclusive Communication)

Bruce และ Kogovšek (2020) อธิบายถึงแนวคิด inclusion, inclusive education และ inclusive communication ทั้งสามคำมีความเชื่อมโยงกับคำว่า “inclusivity” ว่า แนวคิดการร่วมกันเป็นแนวคิดหลักที่ไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคม เป็นแนวคิดที่การสนับสนุนความเสมอภาค ลดการแยกออกจากกัน และจัดการเลือกปฏิบัติ แนวคิดนี้จึงไม่ได้เกี่ยวข้องเฉพาะกลุ่มคนพิการเท่านั้น แต่เป็นแนวคิดที่ใช้การสื่อสารเชื่อมโยงกับประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ และนโยบายสาธารณะด้วย Bruce และ Kogovšek ยังพบว่า กระบวนการสร้างการรวมกันเข้ามามีการสื่อสารแบบร่วม (inclusive communication) เนื่องจากการสื่อสารเป็นความต้องการหลักของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบวัจนภาษาหรืออวัจนภาษา

การสื่อสารแบบร่วมคือ การส่งเสริม สนับสนุน และเปิดโอกาสให้คนที่เป็กลุ่มชายขอบ กลุ่มเปราะบางหรือกลุ่มด้อยอำนาจทางสังคม สามารถใช้วิธีการสื่อสารที่เป็นไปได้ เพื่อสร้างความเข้าใจและแสดงออกได้สังคม inclusive communication เป็นแนวคิดทางการสื่อสารที่มองความแตกต่างของมนุษย์ไม่ใช่อุปสรรค แต่เป็นคุณค่าทางสังคม และเป็นแนวคิดที่ใช้การสื่อสารเป็นตัวการสำคัญในกระบวนการทางสังคมแบบร่วม (inclusive society) และเห็นว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยให้มนุษย์สามารถใช้ชีวิตอย่างอิสระ ช่วยสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน และช่วยยืนยันเจตจำนงเสรี (free will) ของมนุษย์ที่มีต่อโลก และหากไม่มีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ มนุษย์จะมีความยากลำบากในการมีส่วนร่วมกับโลกรอบตัว นอกจากนี้ การสื่อสารแบบร่วมเป็นปัจจัยสนับสนุนคุณค่าแห่งปัจเจกบุคคลและคุณค่าแห่งรัฐ กล่าวคือ การส่งเสริม

การรวมเข้าทางสังคมได้สะท้อนความเข้มแข็งในการบริหารจัดการทางนโยบาย เพื่อส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์

แนวคิดการสื่อสารแบบรวม จึงถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อใช้ในการสังเคราะห์เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบรวมของคนพิการทางการเห็น ในฐานะกระบวนการสื่อสารที่ช่วยสร้างสังคมแห่งความทั่วถึงและเท่าเทียม

5.2 แนวคิดเกี่ยวกับเสียงบรรยายภาพ

ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำแนวคิดเรื่อง “เสียงบรรยายภาพ” เข้ามาประยุกต์ใช้ในการศึกษาด้วย ถือเป็นแนวคิดที่ยังไม่มีผู้ศึกษากว้างขวางนัก เนื่องจากเป็นเรื่องสื่อเสียงเพื่อคนพิการทางการเห็นที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในระยะเวลาไม่ถึงทศวรรษ แต่ผู้เขียนเล็งเห็นว่ามีความจำเป็นต่อการศึกษา และมีคุณค่าต่อการทำความเข้าใจเรื่องการสื่อสารทางเสียงเพื่อการบรรยายภาพเพื่อคนพิการทางการเห็นโดยตรง

เสียงบรรยายภาพ หรือ audio description คือ เสียงที่ใช้บรรยายภาพที่ปรากฏในสื่อ ทั้งที่เป็นสื่อนิ่ง และสื่อเคลื่อนไหว เพื่อให้คนพิการทางการเห็นสามารถเข้าใจเนื้อหาในสื่อนั้นได้ เช่น เสียงบรรยายภาพในโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ละครเวที พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น เสียงบรรยายภาพเป็นสื่อเสียงเพื่อช่วยให้คนพิการทางการเห็น “เข้าถึง” ข้อมูลข่าวสาร (information accessibility) โดยบรรยายภาพในสื่อต่างๆ ที่เสียงจากต้นฉบับสื่อไม่ได้บรรยายไว้อย่างครบถ้วน ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่พลเมืองควรได้รับอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน (อารดา ครุจิต, 2558) และเสียงบรรยายภาพเชื่อมโยงกับคนตามองเห็นโดยตรงเช่นกัน เพราะคนที่ตามองเห็นก็ต้องเข้าร่วมมีบทบาทในการสร้างสรรค์เสียงบรรยายภาพด้วย เสียงบรรยายภาพจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้โดยลำพัง ดังนั้น เสียงบรรยายภาพเป็นตัวสื่อที่เชื่อมโยงพื้นที่ทางสังคมระหว่างคนพิการทางการเห็น และคนไม่พิการทางการเห็น (ศิริมิตร ประพันธ์ธรรมิ, 2560)

เสียงบรรยายภาพเพื่อคนพิการการเห็น หรือ audio description เริ่มเป็นบริการสื่อที่เป็นที่สนใจในแวดวงวิชาการและวิชาชีพในราวปี พ.ศ. 2555 โดยเริ่มจากนโยบายทางการสื่อสารในกิจการโทรทัศน์ และจัดเป็นหนึ่งในบริการเพื่อ

การเข้าถึงทางโทรทัศน์ (television access services) ที่ประกอบด้วยการบริการ 5 ประเภทคือ เสียงพากย์ (dubbing) คำบรรยายใต้ภาพ (subtitling) เสียงบรรยายภาพ (audio description) คำบรรยายแทนเสียง (closed captioning) และล่ามภาษามือ (sign language) มีงานวิจัยหลายชิ้นได้ศึกษาถึงเสียงบรรยายภาพในฐานะสื่อ เพื่อช่วยสร้างความเท่าเทียมกันทางการสื่อสารของคนตาบอดในพื้นที่ของคนตาดี

ผู้เขียนจึงนำแนวคิดด้านเสียงบรรยายภาพมาใช้เป็นกรอบในการศึกษา นี้ เพื่อนำเสียงบรรยายภาพเข้ามามีการศึกษาในฐานะการสื่อสารทางเสียง เพื่อการบรรยายภาพสำหรับคนพิการทางการเห็นโดยตรง และเสียงบรรยายภาพยังเป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมได้ด้วย ตลอดจนเสียงบรรยายภาพจัดเป็นประเด็นทางการศึกษาวิจัยที่มีการศึกษาแพร่หลายมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา

5.3 แนวคิดเกี่ยวกับความพิการ

ในสังคมยังคงมีการเข้าใจผิดและอคติเกี่ยวกับคนพิการในสังคม (misconception of disability) เช่น คนพิการที่มองไม่เห็นย่อมไม่จำเป็นต้องดูโทรทัศน์ ไม่จำเป็นต้องเข้าใจศิลปะและการวาดภาพ ไม่สามารถไปชมภาพแสดงตามพิพิธภัณฑ์ได้ รวมถึงการกีดกันด้วยสภาพร่างกาย (ableism) ลักษณะของทัศนคติทางสังคมเช่นนี้เอง ทำให้การขับเคลื่อนและการคำนึงเรื่องคนพิการในสังคมไม่รุดหน้าเท่าที่ควร ในการศึกษาเรื่องคนพิการทางการเห็นจำเป็นที่จะต้องเข้าไปทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับความพิการ ได้แก่ ความหมายและประเภทของความพิการ และแนวคิดเกี่ยวกับสถานะของคนพิการทางการเห็นในสังคม

5.3.1 ความหมายและประเภทของความพิการทางการเห็น

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 “คนพิการ” หมายความว่า “บุคคลที่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันและการเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด

เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม 'ได้อย่างบุคคลทั่วไป' ตามประกาศกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กำหนดประเภทความพิการเป็น 7 ประเภท ได้แก่ ความพิการทางการเห็น ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ความพิการทางการเคลื่อนไหว ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ความพิการทางสติปัญญา ความพิการทางการเรียนรู้ และความพิการทางออทิสติก

สำหรับความพิการทางการเห็น แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

- ตาบอด หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการเห็น เมื่อตรวจวัดการเห็นของสายตาข้างที่ดีกว่า เมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาแล้ว อยู่ในระดับต่ำกว่า 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ลงมา จนกระทั่งมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง หรือมีลานสายตาแคบกว่า 10 องศา

- ตาเห็นเลือนราง หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการเห็น เมื่อตรวจวัดการเห็นของสายตาข้างที่ดีกว่า เมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาแล้ว อยู่ในระดับตั้งแต่ 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ไปจนถึงต่ำกว่า 6 ส่วน 18 เมตร (6/18) หรือ 20 ส่วน 70 ฟุต (20/70) หรือมีลานสายตาแคบกว่า 30 องศา

ตามความหมายของความพิการทางการเห็น จึงจัดคนพิการทางการเห็นตามความแตกต่างดังกล่าว ออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มคนตาบอด และกลุ่มคนสายตาเลือนราง โดยพิจารณาจากความสามารถในการเห็นตามระยะต่างๆ และความกว้างของลานสายตาคนตาบอด ซึ่งหมายถึง คนที่มองเห็นได้น้อยมาก หรือยังพอเห็นแสงได้บ้าง ไปจนถึงผู้ที่มองไม่เห็นเลย เมื่อการมองเห็นไม่มีประสิทธิภาพมากพอ จึงต้องใช้ประสาทสัมผัสอื่นแทน นั่นคือการสัมผัส ส่วนคนสายตาเลือนราง หมายถึง ผู้ที่ยังพอมองเห็นได้โดยอุปสรรคด้านการมองเห็น ส่งผลต่อการใช้ชีวิตประจำวัน

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับความพิการทางการเห็น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้เห็นความหมายทางความพิการทางการเห็น ความแตกต่างของความพิการทางการเห็น และช่องทางการสื่อสารที่คนพิการทางการเห็นใช้ ผู้เขียนจึงใช้แนวคิดดังกล่าวมาต่อยอด และสร้างกรอบเกี่ยวกับความพิการทางการเห็น ลักษณะของคนพิการทางการเห็นสองประเภท และการสื่อสารของคนพิการทางการเห็นเพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาต่อไป

5.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับสถานะของคนพิการในสังคม

แนวคิดทฤษฎีกลุ่มเงียบหรือกลุ่มที่โดนปิดเสียง (muted group theory: MGT) เป็นทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการสื่อสารของกลุ่มคนในสังคมที่โดนกดทับได้ ทฤษฎีกลุ่มเงียบเริ่มจากการศึกษาของ Edwin Ardener และ Shirley Ardener ในปี 1975 (West and Turner, 2018) เป็นทฤษฎีการสื่อสารที่มุ่งเน้นว่า กลุ่มคนชายขอบ (marginalized group) ถูกทำให้เงียบเสียงและแยกออกจากสังคม กลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่า (dominant group) อาจเพิกเฉยต่อเสียงของกลุ่มคนชายขอบ ทฤษฎีนี้มีสาระสำคัญที่ชี้ให้เห็นที่ระบบโครงสร้างในการสื่อสารที่แบ่งคนในสังคมออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนที่มีอำนาจเหนือกว่าและกลุ่มคนที่มีอำนาจต่ำกว่า โดยกลุ่มคนที่เหนือกว่ามีอำนาจในระบบการสื่อสาร ในขณะที่กลุ่มคนที่มีอำนาจต่ำกว่าหรือไม่มีอำนาจ กลายเป็นเสียงที่เงียบหายไป ที่มาของทฤษฎีนี้เกิดขึ้นจากการศึกษาในมิติความไม่เท่าเทียมทางการสื่อสารของเพศหญิงก่อน ต่อมาได้ถูกนำมาใช้ต่อยอดเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์กดทับทางสังคมในมิติต่างๆ เช่น การกีดกันวัย (ageism) การกีดกันความพิการ (ableism) เป็นต้น

ทฤษฎีนี้จึงควรนำมาใช้อธิบายต่อปรากฏการณ์ทางการสื่อสารที่เกี่ยวกับคนพิการได้ เพราะในเชิงโครงสร้างทางสังคม คนพิการเป็นกลุ่มคนที่เป็นชายขอบหรือมีอำนาจน้อยในสังคม เหตุที่ผู้เขียนใช้แนวคิดนี้ในการศึกษา เพราะเห็นว่าการทำความเข้าใจเกี่ยวกับคนพิการให้ลึกซึ้ง จำเป็นต้องเลือกใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มคนมาใช้พาक्षให้เห็นถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจทางการสื่อสารทำให้เกิดปัญหาของความเหลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมกันในสังคม

ได้ ซึ่งเป็นที่มาของปัญหาของคนพิการในหลายมิติ ทฤษฎีนี้จะช่วยทำให้ผู้เขียนเห็นตำแหน่งแห่งที่ในการศึกษาว่าเกิดขึ้นในสภาพปัญหาอย่างไรในระดับมหภาค

5.4 แนวคิดเกี่ยวกับการรวม (Inclusivity)

ในการศึกษาคครั้งนี้ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการรวม (inclusivity) มีคำแปลเป็นภาษาไทยหลายคำ เช่น การรวมเข้าหากัน การรวมที่ทั่วถึง ฯลฯ ทั้งนี้ พจนานุกรมเคมบริดจ์ (2563) อธิบายถึง “inclusivity” ว่า หมายถึง การรวมผู้คนที่มีความแตกต่างและปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมและเท่าเทียม และการดำเนินการทางนโยบายหรือการปฏิบัติ เพื่อสร้างการเข้าถึงที่เท่าเทียมทั้งทางด้านโอกาสและทรัพยากรแก่กลุ่มคนชายขอบหรือกลุ่มชนชั้นรอง เช่น กลุ่มคนพิการทางกาย และกลุ่มคนพิการทางจิต เป็นต้น ส่วนสารานุกรมและพจนานุกรมอื่นๆ ได้อธิบายถึง “inclusivity” มีความหมายร่วมกันว่า เป็นการดำเนินการทางนโยบายไปสู่แนวปฏิบัติที่ไม่ละเลยถึงกลุ่มที่มีความแตกต่างและหลากหลาย เช่น เพศ เชื้อชาติ ชนชั้น และความพิการ เป็นต้น

แนวคิดการรวมเข้าหากัน (inclusivity) มีความหมายถึงการดำเนินการเชิงนโยบายในการเปิดช่องทางให้ปัจเจกบุคคลเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม พลเมืองบนฐานสิทธิ มีความเท่าเทียมกันทางสังคมในด้านสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน สิทธิผู้บริโภค โดยการนับประชาชนทุกคนในสังคมให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นพลเมือง ที่มีสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอหน้ากันและไม่ถูกเลือกปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่สังคมที่ยอมรับความหลากหลาย (diversity) ของพลเมืองแบบร่วม แทนการมองว่าเป็นอื่น (otherness) เพื่อให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียมกัน ผู้เขียนจึงใช้แนวคิด inclusivity ในการวางกรอบแนวคิดในการศึกษา เพื่อเป็นร่มคันใหญ่ที่แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์และความจำเป็นของสังคมในการสร้างความ “ทั่วถึง” โดยการรวมกลุ่มคนที่อยู่ชายขอบ (marginalized groups) กลุ่มที่มีความเปราะบาง (vulnerable groups) หรือชนกลุ่มน้อย (minority groups) เข้ามาอยู่ในสังคมในมิติที่เกี่ยวข้องได้ ทั้งในเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติ

ในมิติที่การรวมมีความเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ เรียกว่า การเรียนรู้แบบรวม (inclusive learning) และสะท้อนความตรงข้ามกับคำว่า “exclusion” ที่เป็นการ “แยกออก” และเป็นฐานคิดหลักของการศึกษาคั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า คำว่า “inclusive learning” มีการนิยามอยู่ 2 ส่วน ได้แก่ ในมิติที่เกี่ยวกับระบบศึกษาแบบทางการ มีคำเรียกต่างๆ กัน เช่น การศึกษาแบบเรียนร่วม (inclusive education) หรือการเรียนรู้การสอนแบบรวม (inclusive learning and teaching) ส่วนการนิยามอีกลักษณะหนึ่งเป็นการให้ความหมายการเรียนรู้แบบรวมอย่างไม่ได้อิงกับระบบการศึกษา แต่เป็นการนิยามในแง่มุมมองสังคม เช่น การเน้นเรื่องสิทธิ การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม การสร้างประสบการณ์ร่วม เป็นต้น เช่น Imperial College London (2021) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้แบบรวม (inclusive learning) คือ การยอมรับว่าทุกคนมีสิทธิได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่เคารพความหลากหลาย การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม การขจัดอุปสรรค และการคาดการณ์ถึงความจำเป็นและความต้องการในการเรียนรู้ที่หลากหลาย

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงได้นำมาเป็นกรอบในการศึกษา และนำไปสู่การนำเสนอระเบียบวิธีศึกษาต่อไป

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการศึกษา

6. วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาประกอบด้วยรูปแบบของการศึกษา แหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

การศึกษานี้ใช้แหล่งข้อมูลที่เป็นบทความทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยผู้เขียนกำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกรงานวิจัยไว้ ดังนี้ (1) บทความวิจัยที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น ซึ่งอยู่ในบริบทของการสื่อสารเพื่อคนพิการทางการเห็น และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการทางการเห็น (2) บทความวิจัยต้องได้รับการเผยแพร่ลงในฐานข้อมูลออนไลน์ (3) บทความวิจัยจัดทำขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2544-2564 ซึ่งเป็นปีที่พบว่า มีการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น และเริ่มมีการนำงานวิจัยมาเผยแพร่ในฐานข้อมูลออนไลน์

การสืบค้นงานวิจัยจากหัวเรื่อง (title) บทคัดย่อ (abstract) และคำสำคัญ (keywords) ใช้คำสำคัญในการสืบค้น ดังต่อไปนี้ “การเรียนรู้แบบร่วม” “คนพิการทางการเห็น” “คนตาบอด” “สื่อเพื่อคนตาบอด” “สื่อเพื่อคนพิการทางการเห็น” “เสียงบรรยายภาพ” และ “การเรียนรู้แบบร่วมของคนตาบอด” จากการคัดเลือกบทความวิจัยจากฐานข้อมูล Thai Journals Online เพื่อสำรวจแนวคิดที่สำคัญภายใต้ได้สภาพการณ์ของไทยมีจำนวนบทความวิจัยที่ใช้ศึกษาวิเคราะห์จำนวน 18 บทความ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้เขียนเป็นผู้ศึกษาวิเคราะห์ ตีความ และทำรหัสงานวิจัยแต่ละเรื่องด้วยตนเอง โดยผู้เขียนได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เพื่อจำแนกประเภทเนื้อหาที่มีอยู่หลายประเด็น โดยการจัดทำตารางบันทึกข้อมูล (coding sheet) มาใช้เป็นเครื่องมือจำแนกข้อมูล

ผู้เขียนใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (constant comparison analysis) ที่ประกอบไปด้วยการวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบครั้งเดียว มีการสร้างรหัสข้อมูลต่อหนึ่งบทความวิจัย

จัดประเภทรหัสข้อมูล โดยมีกระบวนการการทำสรุปข้อมูลโดยย่อ เมื่อรวบรวมงานวิจัยแล้ววิเคราะห์งานวิจัยอย่างละเอียด เพื่อทำบรรณนิทัศน์สรุปเนื้อหาโดยย่อ (annotated bibliography) หลังจากนั้นนำใส่หมายเลขตั้งแต่ 1-18 เพื่อแยกแยะและจัดกลุ่มข้อมูล และนำแบบข้อมูลทั้ง 18 บทความมากำหนดรหัสโดยวิเคราะห์แนวทางการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคณิศรทางการเห็นและจำแนกเนื้อหาของแนวคิดออกเป็นหัวข้อใหญ่ (categorization) ตามแนวทางการจัดการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงของคุณภาพของ Vinitha Ravindran (2019) ที่จำแนกข้อมูลจากแหล่งที่มาหลายแหล่งอย่างเป็นระบบ ด้วยการกำหนดรหัสเพื่อจำแนกแนวคิด (theme) จากนั้นพัฒนาเป็นหัวเรื่องและหัวเรื่องย่อย โดยรวมกลุ่มรหัสที่มีความเชื่อมโยงกันจัดอยู่ในประเภทเดียวกัน เพื่อให้ให้เห็นลักษณะของแนวคิดทางการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคณิศรทางการเห็นในแต่ละประเภทรหัส (clarification) โดยผู้เขียนสร้างเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาของบทความลงในตารางบันทึก

7. ผลการศึกษา

บทความวิจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์มีจำนวน 18 ชิ้น เรียงตามลำดับหมายเลข 1-18 ตามปี พ.ศ. ที่เผยแพร่ และเรียงลำดับตัวอักษรในช่วงแต่ละปี พ.ศ. มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 บทความวิจัยจำนวน 18 ชิ้นที่ใช้ในการวิเคราะห์

ลำดับ	ชื่อบทความวิจัย	ปี พ.ศ.
1	ความเสมอภาคของโอกาสฟื้นฟูสมรรถภาพทางการศึกษาและสังคมของคนพิการ: ศึกษากรณีคนพิการตาบอด อานนท์ ตั้งพิทักษ์ไกร	2544
2	แนวคิด วิธีการ การระดมและการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อจัดการศึกษาแก่เด็กพิการประเภทเรียนร่วม พระสุวัฒน์ มูลเหล็ก	2545
3	Disability Issue Perceptions: Disability Rights and Disability as a Social Problem Pisanu Sanigampongsa	2550
4	การศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในสถาบันอุดมศึกษาไทย ศาสวัต เฟ่งแพ	2553
5	การจำลองวัตถุทางพิพิธภัณฑสำหรับคนตาบอด ธีรอาภา บุญจันทร์ เสาวภา พรสิริพงษ์ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์	2555
6	การสอนคอมพิวเตอร์เพื่องานสื่อสารมวลชนสำหรับนักศึกษาผู้พิการทางสายตา อภิญญพัทธ์ กุสิยารังสิทธิ์	2557
7	แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น อาบเดือน คุ่มถนอม	2557

ตารางที่ 1 บทความวิจัยจำนวน 18 ชิ้นที่ใช้ในการวิเคราะห์ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อบทความวิจัย	ปี พ.ศ.
8	การศึกษาหลักการในการผลิตเสียงบรรยายภาพในรายการโทรทัศน์สำหรับคนพิการทางการเห็น อารดา ครุจิต	2559
9	การออกแบบสื่อนิทรรศการสำหรับผู้พิการทางสายตาในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพฯ สมัชชา อภิสิริสุขสันติ วัฒนพันธุ์ ครุฑะเสน และอนุชา แพงเกสร	2559
10	จากความมืดมนสู่แสงสว่างในมือเรา: การสร้างกระบวนการทางศิลปะกับทฤษฎีจิตวิทยาเพื่อกระตุ้นและสนับสนุนการแสดงออกอย่างอิสระของเด็กผู้พิการทางสายตา ยุพา มหามาตร	2559
11	ผัสสะกับการใช้ชีวิตของคนตาบอด สรัญญา เตรรัตน์	2559
12	เสียงบรรยายภาพที่คนพิการทางการเห็นต้องการ ภทธีรา สารการบริรักษ์	2559
13	การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนพิการทางการเห็น ในฐานะ “ผู้ผลิต” เสียงบรรยายภาพ ศิริมิตร ประพันธ์ธรรกิจ	2560
14	การสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจตนเองของคนพิการ ศิริวรรณ เจียรชัชวาลวงศ์ วิทยาธร ท่อแก้ว สุภาภรณ์ ศรีดี และนิภากร กำจรเมณุกุล	2560
15	การสร้างสรรค์ละครเวทีสำหรับผู้มีความบกพร่องทางการมองเห็น อรดล แก้วประเสริฐ และรัชต รัตนธาดา	2562

ตารางที่ 1 บทความวิจัยจำนวน 18 ชิ้นที่ใช้ในการวิเคราะห์ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อบทความวิจัย	ปี พ.ศ.
16	การสร้างสื่อภาพนูนอักษรจีนเพื่อเสริมจินตภาพในทักษะการสื่อสารภาษาจีนเบื้องต้นสำหรับนักเรียนผู้พิการทางสายตา บัณฑิตกาญจน์ ตั้งภากรณ์	2562
17	สัญญาะแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อบุคคลพิการทางสายตาของนิทรรศการบทเรียนในความมืด อนรรักษ์ จันทรดำ	2562
18	การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของกลุ่มผู้พิการทางสายตาในวิชาชีพช่างไม้: กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาอาชีพคนตาบอด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี นรังสรรค์ ดำศรี และกุลทิพย์ ศาสตระรุจิ	2563

จากการศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (constant comparison analysis) สามารถวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

7.1 สภาพการณ์ทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น

ในประเด็นสภาพการณ์ทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็นนั้น สามารถแบ่งเป็นหัวข้อย่อย ได้แก่ ประเภทของการวิจัย และช่วงเวลาของการวิจัย ดังต่อไปนี้

7.1.1 ประเภทของการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า การวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาของคนพิการทางการเห็น แบ่งเป็นประเภทของการวิจัยดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ประเภทของการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาของคนพิการทางการเห็น

ประเภทของบทความวิจัย	จำนวนเรื่อง
การวิจัยเชิงคุณภาพ	14
การวิจัยเชิงปริมาณ	4
การวิจัยแบบผสมวิธี	0

จากการศึกษาวิเคราะห์งานวิจัยการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2564 พบว่า งานวิจัยเป็นการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ โดยไม่พบการวิจัยแบบผสมวิธี

7.1.2 ช่วงเวลาของการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า การวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาของคนพิการทางการเห็น มีการศึกษาในช่วงเวลาดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ช่วงเวลาของการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาของคนพิการทางการเห็น

ปี พ.ศ. ของการศึกษาวิจัย	จำนวนเรื่องที่มีประเด็นของการใช้ชีวิตของคนพิการทางการเห็น	จำนวนเรื่องที่มีประเด็นการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น	จำนวนเรื่องที่มีประเด็นการสื่อสารและเทคโนโลยีทางการสื่อสารของคนพิการทางการเห็น	จำนวนเรื่องที่มีประเด็นนโยบายสาธารณะด้านคนพิการ
2544-2554	0	2	0	1
2555-2564	2	3	9	1

จากการทบทวนวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาของคนพิการทางการเห็น สามารถแบ่งช่วงเวลาการศึกษาเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 คือ 2544-2554 และช่วงที่ 2 คือ 2555-2564 เพื่อให้เห็นภาพการเคลื่อนไหวของประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็นในช่วงทศวรรษที่ต่างกันได้ชัดเจนมากขึ้น ผลการศึกษาพบว่า ช่วงปี 2544-2554 มีการศึกษาประเด็นการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็นมากที่สุด รองลงมาคือ ประเด็นนโยบายสาธารณะด้านคนพิการ ไม่พบประเด็นการสื่อสารและเทคโนโลยีทางการสื่อสารของคนพิการทางการเห็น และการใช้ชีวิตของคนพิการทางการเห็น ในขณะที่ช่วงปี 2555-2564 มีประเด็นการสื่อสารและเทคโนโลยีทางการสื่อสารของคนพิการทางการเห็นมากที่สุด รองลงมาคือ ประเด็นการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น ประเด็นการใช้ชีวิตของคนพิการทางการเห็น และประเด็นนโยบายสาธารณะด้านคนพิการตามลำดับ

7.2 แนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น

จากการศึกษาพบแนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ร่วมของคนพิการทางการเห็น

แนวคิดในการศึกษา	จำนวนเรื่อง
1. แนวคิดผัสสะของคนพิการทางการเห็น	4
2. แนวคิดการพัฒนาคนพิการและการจัดการการเรียนรู้แบบร่วม	3
3. แนวคิดนโยบายสาธารณะเพื่อคนพิการ	2
4. แนวคิดสื่อและการสื่อสารของคนพิการทางการเห็น	9

จากการศึกษาพบว่า มีแนวคิดที่ใช้ทั้งสิ้น 4 แนวคิดโดยเรียงลำดับจำนวนงานวิจัยที่ใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องมากที่สุด ได้แก่ (1) แนวคิดสื่อและการสื่อสารของคณพิการทางการเห็น (2) แนวคิดผัสสะของคณพิการทางการเห็น (3) แนวคิดการพัฒนาคณพิการและการจัดการทางการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ร่วมของคณพิการทางการเห็น (4) แนวคิดนโยบายสาธารณะเพื่อคณพิการ ตามลำดับ ซึ่งสามารถสังเคราะห์เนื้อหาของงานวิจัยในแต่ละแนวคิด ได้ดังนี้

7.2.1 สื่อและการสื่อสารของคณพิการทางการเห็น

จากการศึกษาพบว่า แนวคิดสื่อและการสื่อสารของคณพิการทางการเห็น แบ่งเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

- **รูปแบบทางการสื่อสาร**ในการเรียนรู้แบบร่วมสำหรับคณพิการทางการเห็น ประกอบด้วย
 - การสื่อสารสองทางแบบ half duplex หรือ semi duplex หมายถึง การรับและส่งข้อมูลข่าวสารระหว่างคนรับคนส่งต่างเวลากัน
 - การสื่อสารสองทางแบบ full duplex หมายถึง การรับและส่งข้อมูลข่าวสารในเวลาเดียวกัน
- **สื่อในการเรียนรู้แบบร่วมสำหรับคณพิการทางการเห็น**ที่ใช้ในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา
 - สื่อบุคคล เช่น ผู้สอน ผู้ช่วยสอน วิทยากร ผู้บรรยาย เพื่อนสมาชิกในครอบครัว ฯลฯ
 - สื่อที่ไม่ใช่บุคคล เช่น สื่อเสียง เสียงบรรยายภาพ สื่อวัตถุ วัตถุสัมผัส ภาพนูน อักษรเบรลล์ โปรแกรมและเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกสำหรับคณพิการทางการเห็น
- **ระดับของการสื่อสาร** การสื่อสารเกิดทั้งในระดับของการสื่อสารภายในตนเอง (intrapersonal communication) การสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal communication) การสื่อสารแบบกลุ่ม (group communication) และการสื่อสารในระดับสื่อมวลชน (mass communication)

7.2.2 ผัสสะของคนพิการทางการเห็น

จากการศึกษาพบว่า แนวคิดผัสสะของคนพิการทางการเห็นเป็นช่องทางการสื่อสารที่สำคัญอย่างยิ่งในการเรียนรู้แบบร่วมสำหรับคนพิการทางการเห็น ประกอบด้วย 2 แนวทางที่ให้ความหมายเกี่ยวกับผัสสะของคนพิการทางการเห็น

- ผัสสะที่สำคัญทั้งสี่ของคนพิการทางการเห็น แนวคิดนี้มองว่า ผัสสะของคนพิการทางการเห็น หมายถึง การเลือกใช้ผัสสะที่เหลืออยู่ของคนพิการทางการเห็น มี 4 ผัสสะที่ใช้ในการสื่อสาร ได้แก่ การได้ยิน การสัมผัส การดมกลิ่น และการลิ้มรส เป็นหลักในการสื่อสาร
- ผัสสะที่สำคัญทั้งห้าของคนพิการทางการเห็น แนวคิดนี้เห็นว่า คนพิการทางการเห็น หมายถึง คนที่ตาบอดสนิท และคนที่สายตาเลือนราง คนพิการทางการมองเห็นจึงไม่ได้หมายถึงคนพิการมองไม่เห็นอะไรเลย หรือไม่เคยมีความเข้าใจเกี่ยวกับโลก คนพิการทางการเห็นก็มีความแตกต่างหลากหลายกันไปเช่นเดียวกับคนในสังคม เช่น กลุ่มคนตาบอดสนิทตั้งแต่กำเนิด ย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มตาบอดหรือสายตาเลือนรางในภายหลัง ดังนั้นแล้ว ผัสสะที่ใช้ในการสื่อสารสำหรับคนพิการทางการเห็นแบบเรียนรู้ร่วมกันสามารถใช้ผัสสะทั้ง 5 ผัสสะ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การสัมผัส การดมกลิ่น การลิ้มรส โดยไม่ตัดการมองเห็นออกไปในกระบวนการสื่อสารที่เป็นไปได้ของคนพิการทางการเห็น เนื่องจากในกลุ่มของคนพิการทางการเห็นมีทั้งคนตาบอดสนิทและคนสายตาเลือนราง

นอกจากนั้น แนวคิดผัสสะของคนพิการทางการเห็นชี้ให้เห็นว่า การฝึกฝนผัสสะในการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางการเห็นมิใช่เพียงการเอาตัวรอดในโลกทางสังคมเท่านั้น แต่ในทุกกิจกรรมเต็มไปด้วยต่อสู้และต่อรองกับภาพเหมารวมในเชิงลบที่สังคมสร้างให้แก่ผู้พิการทางการเห็น สำหรับคนพิการทางการเห็นเองไม่ได้คิดว่า การตาบอดเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตแต่อุปสรรคที่แท้

จริง กล่าวคือ มุมมองของคนในสังคมที่มีต่อพวกเขาในเชิงลบ คิดแทนพวกเขา ตัดสินพวกเขา และการปิดโอกาสให้พวกเขาได้พิสูจน์ตนเอง การใช้ผัสสะแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้พิการทางการเห็น ต่อการเรียนรู้โลกทางสังคม ในขณะเดียวกัน แม้คนพิการทางการเห็นจะมองไม่เห็น (sight) แต่พวกเขามีมโนภาพ (vision) ต่อสิ่งรอบตัว เกิดจากเรียนรู้และฝึกฝนจนกระทั่งเกิดความชำนาญด้วยเหตุนี้ จึงทำให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตในสังคมที่อาศัยการมองเห็นเป็นหลักได้ด้วยตนเอง

7.2.3 การพัฒนาคนพิการและการจัดการการเรียนรู้แบบร่วม

จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาคนพิการและการจัดการการเรียนรู้แบบร่วมสามารถจัดเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ การเรียนรู้แบบร่วมในระบบ เช่น ในโรงเรียน สถานศึกษา เป็นต้น และการเรียนรู้แบบร่วมนอกระบบโรงเรียน เช่น ในโครงการทางสังคม พิพิธภัณฑสถาน การแสดงผลงานทางศิลปะ วิทยาศาสตร์ ชีวิตประจำวัน เป็นต้น

- สำหรับการเรียนรู้แบบร่วมแบบในระบบการศึกษา งานศึกษาพบว่า ข้อควรคำนึงในการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมสำหรับผู้เรียนที่พิการทางการเห็นมี 2 ด้านคือ การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับชีวิตของผู้พิการทางการเห็น และการเตรียมความพร้อมด้านการเรียนการสอนและอุปกรณ์จำเป็นสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
- สำหรับการเรียนรู้แบบร่วมแบบนอกระบบการศึกษา เช่น ในการจัดแสดงนิทรรศการ พิพิธภัณฑสถาน และโครงการทดลองต่างๆ นั้น การศึกษาพบความหลากหลายของการจัดการเพื่อการเรียนรู้ร่วมของคนพิการ ทั้งมิติของการผลิตสื่อ เช่น การใช้วัตถุจำลอง สัมผัส 3 มิติ อักษรเบรลล์ การใช้สื่อบุคคล เพื่อสร้างการเรียนรู้แบบร่วมในพิพิธภัณฑสถานวิทยาศาสตร์ การออกแบบภาพสัญลักษณ์ pictogram สื่อปฏิสัมพันธ์ สื่อเสียง สื่อภายในบุคคล (ตนเอง) ในพิพิธภัณฑสถานเพื่อสร้างการเรียนรู้แบบร่วม การสื่อสารภายในตนเอง และการใช้สื่อกิจกรรมด้วยเสียงบรรยายภาพ

7.2.4 แนวคิดนโยบายสาธารณะเพื่อคนพิการ

จากการศึกษาได้พบลักษณะแนวคิดของนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับคนพิการที่สะท้อนสภาพของปัญหาอุปสรรค 2 ระดับด้วยกัน ได้แก่ สภาพการณ์ในระดับนโยบาย และสภาพการณ์ในระดับการปฏิบัติการจัดการการเรียนรู้แบบรวม

- *สภาพการณ์ในระดับนโยบาย* พบว่า ภาครัฐตอบสนองมุมมองของสาธารณชนที่เฝ้าเจตนาต่อประเด็นความพิการ โดยมองข้ามความสำคัญของประเด็นความพิการไป พร้อมกับหันไปให้ความสำคัญแก่ประเด็นอื่นๆ ที่สังคมดูจะให้ความสำคัญมากกว่า ประเด็นความพิการที่สังคมไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าใดนัก แม้ว่าในประเด็นนโยบายสาธารณะเพื่อการศึกษาของคนพิการจะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว แต่ขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ การขาดอาคารสถานที่ ความไม่เพียงพอและความไม่สามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ขาดการบูรณาการในการเชื่อมโยง ประสานงาน นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ มี 4 กลยุทธ์ที่สำคัญ ได้แก่ กลยุทธ์ด้านการบริการ ที่มุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกแก่นักศึกษาพิการอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ตลอดจนบริการทางการแพทย์จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง กลยุทธ์ด้านวิชาการ ที่มุ่งเน้นการวิจัยพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน เพื่อการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพของนักศึกษาพิการ ตลอดจนการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรทางการศึกษาพิเศษ กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคมในกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวกับคนพิการ เพื่อสร้างเจตคติเชิงบวกให้แก่สาธารณชน และกลยุทธ์ด้านการบริหาร ที่มุ่งเน้นการพัฒนาและจัดระบบการบริหารทางการศึกษาสำหรับคนพิการอย่างมีคุณภาพ

- **สภาพการณ์ในระดับการปฏิบัติการจัดการการเรียนรู้แบบร่วม**
พบลักษณะของการขาดแคลนทรัพยากร ทั้งกำลังคน ได้แก่ การขาดบุคลากรที่มีความเข้าใจผู้มีความบกพร่องทางการเห็น กำลังทรัพย์ ได้แก่ งบประมาณสำหรับอุปกรณ์ การพัฒนาสื่อการสอน และกำลังสนับสนุนทางวิชาการ ทำให้คุณภาพของสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็นยังไม่ดีนัก ปัญหาที่เกิดจากการจัดการศึกษาที่เป็นอุปสรรคต่อการศึกษาแบบเรียนร่วม เริ่มจากปัญหาต่างๆ ของผู้เรียนที่ไม่ได้รับการตอบสนองตามความต้องการและความแตกต่างของผู้เรียน การจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงยังมีลักษณะที่ไม่ใช่การศึกษาแบบการเรียนรู้แบบร่วมที่แท้จริง เนื่องจากระบบการศึกษาไม่หลากหลาย วิธีการไม่ยืดหยุ่น และหลักสูตรไม่ยืดหยุ่น หลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการและความแตกต่างของผู้เรียนนั้น ควรจะเป็นหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นเป็นปัจจัยสำคัญตามความต้องการของแต่ละบุคคล

8. อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาแนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น พบประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ได้แก่ สภาพการณ์ทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น และแนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น ดังต่อไปนี้

8.1 สภาพการณ์ทางการวิจัยการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น

8.1.1 กระบวนทัศน์ที่กำหนดรูปแบบงานวิจัย

จากการศึกษาพบว่า งานวิจัยเป็นการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ มากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ ไม่พบการวิจัยแบบผสมวิธี แสดงให้เห็นว่า การ

วิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็นมักจะใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากกระบวนทัศน์ที่เชื่อในการสร้างความรู้เกิดขึ้นจาก “ภายใน” ของผู้วิจัย ในการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยคือเครื่องมือวิจัยที่สำคัญ ความสัมพันธ์ของผู้ศึกษาและเรื่องที่ศึกษาเป็นส่วนสำคัญของการวิจัย นักวิจัยจำเป็นต้องเข้าใจหลักการ สาระสำคัญของการวิจัย และเลือกใช้เครื่องมือการวิจัยที่เหมาะสม และวิเคราะห์ข้อมูลได้ การวิจัยเชิงคุณภาพจึงเป็นการวิจัยในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ การได้มาซึ่งข้อมูลเกิดจากการปฏิบัติการในสนามวิจัย (fieldwork) เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร การศึกษาเนื้อหา เป็นต้น การวิจัยเชิงคุณภาพจึงมีข้อเด่นคือ ความยืดหยุ่นและหลากหลายของวิธีการศึกษา มีลักษณะแบบอัตวิสัย (subjective)

ในขณะที่รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ มีฐานคิดจากกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม ใช้วิธีแสวงหาความรู้ที่ต้องขจัดอคติหรือความสัมพันธ์ของผู้ศึกษากับสิ่งที่ศึกษา ความรู้จึงเป็นความจริงที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์มารองรับ ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้ได้ในระดับกว้าง (generalizability) การเข้าถึงความรู้เกิดจากการควบคุมความสัมพันธ์ของผู้วิจัยหรืออคติของผู้ศึกษา ระเบียบวิธีวิจัยจึงต้องมีความเคร่งครัด วัดได้ วิเคราะห์ได้ด้วยวิธีทางสถิติเป็นสำคัญ เช่น การวัดเป็นปริมาณ การทดลอง การควบคุมในห้องทดลอง วิเคราะห์ด้วยสถิติตัวเลขที่ตรงชัดเจนได้ ตรวจสอบได้ จึงมีข้อเด่นเชื่อในภาววิสัย (objective) มุ่งค้นหาความรู้โดยปราศจากอคติของผู้ศึกษา

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็น เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มที่มีความเปราะบางทางสังคม กลุ่มคนชายขอบ หรือเป็นกลุ่มเจียน ตามทฤษฎี Muted Group Theory (MGT) ที่เริ่มจากการศึกษาของ Edwin Ardener และ Shirley Ardener ในปี 1975 เป็นทฤษฎีการสื่อสารที่มุ่งเน้นว่า กลุ่มคนชายขอบ (marginalized group) ถูกทำให้เจียนเสียงและแยกออกจากสังคม โดยกลุ่มคนที่เหนือกว่ามีอำนาจในระบบการสื่อสาร ในขณะที่กลุ่มคนที่มีอำนาจต่ำกว่าหรือไม่มีอำนาจกลายเป็นเสียงที่เจียนหายไป กลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่า (dominant group) จึงอาจเพิกเฉยต่อเสียงของกลุ่มคนชายขอบ ทฤษฎีนี้มีสาระสำคัญที่ชี้

ให้เห็นถึงระบบโครงสร้างทางสังคมที่แบ่งคนในสังคมออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนที่มีอำนาจเหนือกว่าและกลุ่มคนที่มีอำนาจต่ำกว่า สะท้อนในปรากฏการณ์ กดทับทางสังคมในมิติต่างๆ เช่น การกีดกันทางเพศ (sexism) การกีดกันวัย (ageism) การกีดกันความพิการ (ableism) เป็นต้น

เมื่อพิจารณาโครงสร้างสังคมในมิติทางอำนาจตามทฤษฎี MGT ทำให้เห็นภาพได้ว่า การศึกษาที่เกี่ยวกับกลุ่มที่โดนกดทับ เช่น คนพิการทางการเห็น มีความจำเป็นต้องใช้รูปแบบทางการวิจัยที่สามารถเข้าไป “ลงลึก” ในรายละเอียด และ “เข้าไปใกล้ชิด” กับเรื่องนั้นๆ ได้ เพื่อจะทำให้เกิดองค์ความรู้ที่มาจาก กระบวนการทัศน์การวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องการเข้าไปเข้าใจในเชิงลึกต่อปรากฏการณ์ของกลุ่มคน ความสัมพันธ์ของผู้วิจัยกับเรื่องที่ศึกษาถือเป็นคุณค่าต่องานวิจัย งานวิจัยเชิงคุณภาพส่วนใหญ่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเด่นของกระบวนการทัศน์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยสามชิ้น ได้แก่ พระสุวัฒน์ มูลเหล็ก (2544) Pisanu Sanigampongsa (2550) และอาบเดือน คุ่มถนอม (2557) ได้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงนโยบายและแนวทางการจัดการเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น ได้ใช้จุดเด่นของการวิจัยเชิงปริมาณที่สามารถเห็นผลวิจัยที่สะท้อนภาพกว้างในเชิงสภาพการณ์ในระดับนโยบาย และความสัมพันธ์หรืออิทธิพลของตัวแปรต่างๆ ได้ ซึ่งถือว่า เป็นองค์ความรู้ที่จำเป็นในการทำความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับคนพิการ เช่น ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการในสังคมไทย ที่ไม่ได้เกิดจากตัวคนพิการเอง แต่เกิดจาก “ทัศนคติของสังคม” ที่ไม่ได้รวมคนพิการเข้าไปในสังคม ผลการศึกษาจากการวิจัยเชิงปริมาณชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเกี่ยวกับเรื่องคนพิการได้กระจ่าง ด้วยวิธีทางสถิติที่ชี้วัดความสัมพันธ์ของผู้ศึกษากับเรื่องที่ศึกษาออกไป

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ไม่พบการวิจัยแบบผสมวิธี ที่เป็นการวิจัยผสมกันทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกันเพื่อความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้อย่างมีความครอบคลุมและลงลึกได้ งานศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบร่วมของ

คนพิการทางการเห็น เป็นการศึกษาที่มีความซับซ้อนเชื่อมโยงข้ามศาสตร์ การวิจัยแบบผสมวิธีจึงอาจจะเป็นทางออกในการหาคำตอบในปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้ เพื่อขจัดข้อจำกัดของวิธีวิทยาทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่ผู้วิจัยจำเป็นต้องออกแบบงานวิจัยให้รัดกุมว่า จะใช้การวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพในขั้นตอนใด ระยะเวลาใดของการวิจัย สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย เพราะข้อจำกัดของการวิจัยแบบผสมวิธีคือ กระบวนการวิจัยที่ผสมกันเข้ามาทั้งสองรูปแบบ การวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพมีผลต่อระยะเวลาที่อาจนานขึ้นในกระบวนการวิจัย จำเป็นต้องออกแบบให้เกิดความเป็นไปได้ในการวิจัยเพื่อให้งานวิจัยสามารถดำเนินการได้ในระยะเวลาที่กำหนด

8.1.2 ช่วงเวลาและประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็น

จากการศึกษาพบช่วงเวลาและประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็นว่า ช่วงที่ 1 คือ 2544-2554 และช่วง 2 คือ 2555-2564 ผลการศึกษาพบว่า ช่วงปี 2544-2554 มีการศึกษาประเด็นการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็นมากที่สุด รองลงมาคือ ประเด็นนโยบายสาธารณะด้านคนพิการ ไม่พบประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารและเทคโนโลยีทางการสื่อสารเพื่อคนพิการทางการเห็น และการใช้ชีวิตของคนพิการทางการเห็น ในขณะที่ช่วงปี 2555-2564 มีประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารและเทคโนโลยีทางการสื่อสารเพื่อคนพิการทางการเห็นมากที่สุด รองลงมาคือ การเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น ประเด็นการใช้ชีวิตของคนพิการทางการเห็น และนโยบายสาธารณะด้านคนพิการ ตามลำดับ

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นภาพการเคลื่อนไหวของประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็นในช่วงทศวรรษที่ต่างกันได้ชัดเจนว่า ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาตั้งแต่ พ.ศ. 2555-2564 มีจำนวนของการวิจัยด้านคนพิการมากขึ้นกว่าทศวรรษก่อนหน้า (15 เรื่อง และ 3 เรื่อง ตามลำดับ) และเป็นการวิจัยในมิติที่เกี่ยวกับการสื่อสารและเทคโนโลยีทางการสื่อสารเพื่อคนพิการทางการเห็นมากที่สุด (9 เรื่อง) ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างอย่างมาก เมื่อเทียบกับทศวรรษก่อน

หน้า คือ พ.ศ. 2544-2554 ที่ไม่มีการวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการสื่อสารและเทคโนโลยีทางการสื่อสารเพื่อคนพิการทางการเห็น และมีงานวิจัยด้านคนพิการจำนวนน้อยกว่าถึง 5 เท่า

เหตุที่มีลักษณะของการศึกษาประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็นเช่นนี้ เป็นไปได้ว่า น่าจะมีความเชื่อมโยงกับปัจจัยที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่ ปัจจัยทางเทคโนโลยี และปัจจัยทางนโยบายสาธารณะ เพื่อสังคมที่ความเท่าเทียมดังนี้

สำหรับปัจจัยทางเทคโนโลยีนั้น ช่วงระยะเวลาดังกล่าวเกิดการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการสื่อสารเข้าสู่ยุคความเป็นดิจิทัล (digitalization) ทำให้ความสนใจด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวก (assistive technology) สำหรับคนพิการมีมากขึ้น ความเป็นดิจิทัลทำให้การส่ง การรับ แลกเปลี่ยนข้อมูลทำได้อย่างสะดวกมากขึ้น ลดทอนข้อจำกัดทางการสื่อสารได้มากพอสมควร เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทเป็นตัวกำหนดความเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมถึงเปิดโอกาสในการเป็นช่องทางเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของคนพิการได้มากขึ้นด้วย

ส่วนปัจจัยทางนโยบายสาธารณะ ก็มีผลกำหนดความเคลื่อนไหวเรื่องคนพิการในสังคมไทยเช่นกัน อารดา ครุจิต (2560) อธิบายการเคลื่อนไหวเรื่องคนพิการในสังคมไทยที่มีมาอย่างยาวนานว่า แบ่งออกเป็นสองช่วงของการเปลี่ยนแปลง ระยะแรกจะอยู่ในรูปแบบของการช่วยเหลือสังคมสงเคราะห์ และมองคนพิการเป็นเรื่องของบุญกรรม ต่อมาแนวคิดสากลเรื่องสิทธิมนุษยชนได้เข้ามามีผลต่อการทำงานด้านคนพิการในไทยเพิ่มมากขึ้น นับแต่ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้ประกาศรับรองแผนปฏิบัติการระดับโลกว่าด้วยคนพิการ พ.ศ. 2525 รวมถึงประกาศทศวรรษคนพิการแห่งสหประชาชาติ พ.ศ. 2526-2535 ได้กระตุ้นความพยายามให้รัฐบาลไทยออกกฎหมายสำหรับคนพิการ รับประกันความเสมอภาคทางโอกาสในการได้รับประโยชน์จากความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ คนพิการได้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้รับ (recipient) มาเป็น “หุ้นส่วน” (partner) และเป็น “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” (stakeholder) นับจากนั้น

สิทธิของคนพิการในการเข้าถึงบริการสาธารณะต่างๆ ได้รับผลักดันในเชิงนโยบายของรัฐเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ในมิติที่เกี่ยวกับสื่อ แผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555-2559) ระบุถึงยุทธศาสตร์การส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารมุ่งเน้นให้เกิดการเข้าถึงหรือรับรู้ข่าวสารอย่างทั่วถึงเสมอภาคและหลากหลาย ทำให้เกิดความร่วมมือทั้งในส่วนของคนพิการทางการเห็น ภาครัฐ ภาควิชาการ สถาบันโทรทัศน์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการร่วมมือศึกษาวิจัยด้านโทรทัศน์กับคนพิการเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ปี 2555 เป็นต้นมา

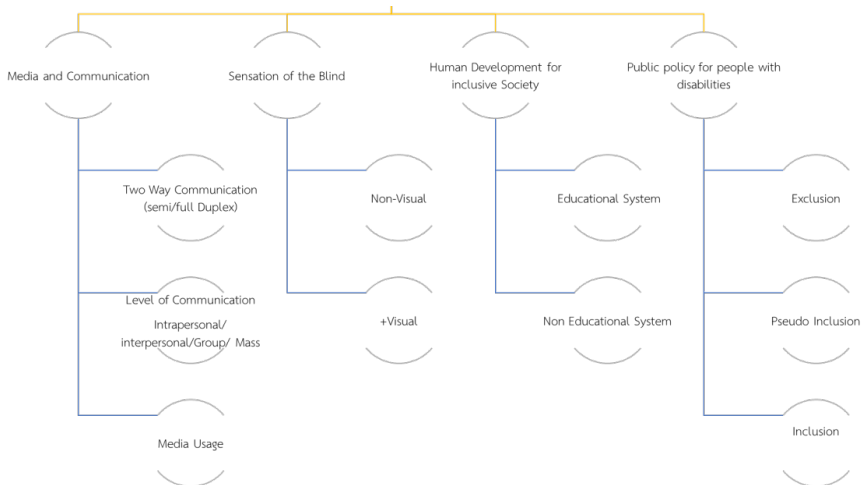
นอกจากนั้น ในประเทศไทยเริ่มมีการใช้เสียงบรรยายภาพในพื้นที่ของสื่อมวลชนอย่างเข้มข้นในช่วงที่มีประกาศการออกระเบียบเกี่ยวกับการจัดทำเสียงบรรยายภาพ ภาษามือ และคำบรรยายแทนเสียงในงานโทรทัศน์ คือ ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่องการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของคนพิการให้เข้าถึงหรือรับรู้และใช้ประโยชน์จากรายการของกิจการโทรทัศน์ ที่ประกาศใช้ราชกิจจานุเบกษาในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2559 สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่า ในช่วงเวลาตั้งแต่ 2555-2564 ความสนใจขับเคลื่อนเรื่องสื่อเพื่อคนพิการในสื่อมวลชนมากขึ้นกว่าช่วงก่อนหน้ามีประกาศฯ และส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับมิติของเสียงบรรยายภาพในฐานะการสื่อสารของคนพิการทางการเห็น สอดคล้องกับผลของการศึกษาครั้งนี้ที่พบงานวิจัยถึง 4 เรื่องที่ได้ศึกษาเรื่องเสียงบรรยายภาพเพื่อคนพิการทางการเห็นในเวลาไล่เลี่ยกันทั้งของอารดา ครุจิต (2559) ภัทธีรา สารากรปริรักษ์ (2559) ศิริมิตร ประพันธ์ธรรมา (2560) อรชล แก้วประเสริฐ และรชต รัตนธาดา (2562) ในขณะที่ทศวรรษก่อนหน้านั้นไม่มีการศึกษาเรื่องดังกล่าว

8.2 แนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น

จากการศึกษาแนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น พบว่า มีแนวคิดที่ใช้ทั้งสิ้น 4 แนวคิดคือ (1) แนวคิดสื่อและการสื่อสารของคนพิการทางการเห็น (2) แนวคิดผัสสะของ

คนพิการทางการเห็น (3) แนวคิดการพัฒนาคนพิการและการจัดการทางการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ร่วมของคนพิการทางการเห็น (4) แนวคิดนโยบายสาธารณะเพื่อคนพิการ ดังนี้

ภาพที่ 3 แนวคิดทางการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น

8.2.1 แนวคิดสื่อและการสื่อสารของคนพิการทางการเห็น

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงแนวคิดทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทิศทางของการสื่อสาร ระดับของการสื่อสาร และรูปแบบของสื่อ ดังนี้

(1) ทิศทางของการสื่อสารแบบ Two-Way Communication

หรือการสื่อสารแบบสองทาง งานวิจัยส่วนใหญ่เน้นเรื่องการสื่อสารแบบสองทางในการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ร่วมของคนพิการทางการเห็น การสื่อสารแบบสองทางเป็นแนวคิดทางการสื่อสารที่ถูกคิดค้นมาตั้งแต่ปี 1961 โดย Claude Shannon (1961) ได้ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์อธิบายว่า โดยธรรมชาติการสื่อสารจะเป็นระบบสองทาง (two-way communication) เป็นการติดต่อสื่อสารที่ผู้รับ

สาร มีการตอบสนอง และมีปฏิกริยาบ่อนกลับไปยังผู้ส่งสาร เรียกว่า duplex โดยแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

- *การรับ-ส่งสารต่างเวลากัน (Half Duplex หรือ Semi Duplex)* หมายถึง การรับและส่งข้อมูลข่าวสารคนละเวลากัน กล่าวคือ ในขณะที่ฝ่ายหนึ่งกำลังส่งข้อมูล อีกฝ่ายหนึ่งต้องเป็นผู้รับข้อมูล และเมื่อส่งเรียบร้อยแล้ว ฝ่ายส่งจะกลับเป็นฝ่ายรับสลับกันไปมา เช่น วิทยุสื่อสาร เป็นต้น
- *การรับ-ส่งในเวลาเดียวกัน (Full Duplex)* หมายถึง การรับและส่งข้อมูลข่าวสารในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ ในขณะที่ฝ่ายหนึ่งกำลังส่งข้อมูล อีกฝ่ายหนึ่งสามารถส่งข้อมูลได้เช่นกัน เช่น การรับส่งโทรศัพท์ หรือการพูดคุยกันโดยตรง เป็นต้น

แนวคิดการสื่อสารสองทิศทางของ Shannon น่าสนใจตรงที่ว่า ในการสื่อสารของคนพิการทางการเห็น ปัจจัยด้านเวลาก็เป็นอุปสรรคสำคัญหนึ่งในการสื่อสาร คนพิการทางการเห็นส่วนหนึ่งเคยให้ทัศนะในการศึกษาของ อารดา ครุจิต (2563) ว่า ในการเข้ามาอยู่ในการเรียนรู้แบบร่วม เมื่อถูกกำหนดด้วยระยะเวลาหรือการทำอะไรพร้อมกันในที่ที่ทันใด บางครั้งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเรียนรู้ของคนพิการทางการเห็นพอสมควร เนื่องจากทำไม่ทันเพื่อน หรือไม่สามารถปฏิสัมพันธ์ได้ในที่ที่ทันใด หรือใช้ปฏิสัมพันธ์ได้กลับในกรณีของออนไลน์ได้รูปแบบการสื่อสารที่จะเกิดขึ้นสำหรับการเรียนรู้ร่วมกันของคนพิการทางการเห็นจึงสามารถเกิดขึ้น ไม่เฉพาะแต่การสื่อสารแบบสองทางแบบทันทีทันใดเท่านั้น แต่ควรคำนึงถึงความยืดหยุ่นในด้านเวลา คือ การสื่อสารแบบสองทางแบบไม่ทันทีทันใด โดยนำมาพิจารณาในการสื่อสารสำหรับคนพิการทางการเห็นด้วย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่ คนตาดีและคนตาบอด สร้างความร่วมมือ สร้างประสบการณ์ร่วม สร้างพื้นที่การรับการให้ในกระบวนการสื่อสารที่เป็นไปได้ และช่วยลดความแยกห่าง ลดความขัดแย้ง และเพิ่มความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้คน แนวคิดการสื่อสารแบบสองทางทั้งสองรูปแบบ จึงควรถูกนำมาพิจารณาในการศึกษาการสื่อสารของคนพิการทางการเห็นต่อไปได้ในอนาคต

(2) **ระดับของการสื่อสาร** งานศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทางการสื่อสารหลายระดับทั้งในระดับของการสื่อสารภายในตนเอง (intrapersonal communication) การสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal communication) การสื่อสารแบบกลุ่ม (group communication) และการสื่อสารในระดับสื่อมวลชน (mass communication)

ระดับของการสื่อสารของคนพิการทางการเห็น มีระดับทางการสื่อสารเช่นเดียวกับคนที่ไม่ตาบอด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การสื่อสารของคนพิการทางการเห็นสามารถสื่อสารผ่านระดับทางการสื่อสารได้อย่างหลากหลายเช่นเดียวกัน

(3) **รูปแบบของการใช้สื่อ** งานศึกษาพบแนวคิดที่ใช้เกี่ยวกับรูปแบบสื่อในการเรียนรู้แบบร่วมสำหรับคนพิการทางการเห็น 2 กลุ่ม ได้แก่ สื่อบุคคล และสื่อที่ไม่ใช่บุคคล

- **สื่อบุคคล** เช่น ผู้สอน ผู้ช่วยสอน วิทยากร ผู้บรรยาย เพื่อน สมาชิกในครอบครัว ฯลฯ
- **สื่อที่ไม่ใช่บุคคล** เช่น สื่อเสียง เสียงบรรยายภาพ สื่อวัตถุ วัตถุสัมผัส ภาพนูน อักษรเบรลล์ โปรแกรมและเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการทางการเห็น

การใช้สื่อและการสื่อสารของคนพิการทางการเห็นในการเรียนรู้แบบร่วมมีการใช้สื่อทั้งรูปแบบที่มีสื่อบุคคล และสื่อที่ไม่ใช่บุคคล การพัฒนาสื่อและการสื่อสารเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็นจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงลักษณะของรูปแบบการใช้สื่อและการสื่อสารที่สอดคล้องกับคนพิการทางการเห็น และต้องพิจารณาสื่อที่จำเป็นช่วยสร้างพื้นที่ในการสื่อสารระหว่างคนตาดีและคนตาบอดได้ด้วย

การศึกษานี้ทำให้เห็นว่า “ปัญหาทางการสื่อสาร” ของผู้รับสารที่ต่างกัน เป็นจุดเริ่มต้นในการหาทางออกทางการสื่อสารที่สำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้ รวมทั้งร่วมกันสร้างความเข้าใจ และร่วมสร้างวัฒนธรรมแห่งความเป็นไปได้ในการสร้างสรรค์การสื่อสารเพื่อพลเมืองทุกกลุ่มในสังคม เช่นเดียวกับประสบการณ์ที่ผ่านมาของผู้เขียนในการอบรมการผลิตเสียงบรรยายภาพมา

ตลอด (ที่ผู้อบรมทั้งหมดเป็นคนตาดี) ผู้เขียนพบว่า คำถามสำคัญจากผู้เข้าอบรมตาดี คือ คนพิการทางการเห็นจะเข้าใจเสียงบรรยายภาพที่ผลิตได้แน่นอนหรือไม่ พวกเขามักมีความไม่แน่ใจ ซึ่งผู้เขียนไม่สงสัยเลยว่า เหตุใดจึงมีคำถามเช่นนั้น สาเหตุสำคัญเกิดจากประสบการณ์การรับรู้เรื่องคนพิการทางการเห็น ไม่ใช่ประสบการณ์ที่ผู้เรียนมีประสบการณ์ร่วมหรือใกล้ชิดมาก่อน การบอกกล่าวแบบทิศทางเดียวอาจจะไม่ใช่หนทางสร้างการเรียนรู้แบบร่วมได้

ผู้เขียนจึงมองว่า ผลการศึกษาที่เสนอการสื่อสารแบบสองทางในสองระดับมีความสำคัญในกระบวนการสื่อสารและการเรียนรู้แบบร่วม และช่องทางการสื่อสาร ผ่านทั้ง “เสียง” และ “ภาพ” จะถูกหยิบขึ้นมาใช้อย่างเป็นธรรมชาติ ผ่าน “การฟัง” และ “การเห็น” อย่างอิสระใน “กระบวนการสื่อสารแบบสองทาง” ทำให้เกิดพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างคนตาดีและคนตาบอดมากขึ้น

8.2.2 แนวคิดผัสสะของคนพิการทางการเห็น

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า คนพิการทางการเห็นไม่ได้หมายถึงคนที่มองไม่เห็นอะไรเลย หรือไม่เคยมีความเข้าใจเกี่ยวกับโลก คนพิการทางการเห็นก็มีความแตกต่างหลากหลายกันไปเช่นเดียวกับคนในสังคม เช่น กลุ่มคนตาบอดสนิทตั้งแต่กำเนิด ย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มตาบอดหรือสายตาลีเลือนรางในภายหลัง งานวิจัยของ ยูพา มหามาต (2559) ที่ศึกษาการสร้างกระบวนการทางศิลปะกับทฤษฎีจิตวิทยาเพื่อกระตุ้นและสนับสนุนการแสดงออกอย่างอิสระของเด็กผู้พิการทางสายตา มีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า ในการสื่อสารกับคนพิการทางการเห็นต้องใช้ประสาทสัมผัสที่ยังคงมีอยู่ของคนพิการทางการเห็น ซึ่งไม่หมายถึงเฉพาะการสัมผัส การฟังเสียง การดมกลิ่น หรือการลิ้มรสเท่านั้น แต่การใช้สายตาหรือการมองเห็นก็ล้วนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะมีส่วนช่วยให้คนพิการทางการเห็นและเข้าใจในสิ่งต่างๆ เกี่ยวกับโลกได้

ข้อค้นพบของยูพามีความน่าสนใจในประเด็นที่ว่า “การมองเห็น” ยังคงถูกรวมเข้าไปในการสื่อสารสำหรับคนพิการทางการเห็นด้วย ซึ่งมีความแตกต่างจากงานวิจัยหลายชิ้นที่เน้นเรื่องประสาทสัมผัสที่ไม่ใช่การมองเห็นเป็นการสื่อสาร

ที่สำคัญของคนพิการทางการเห็น และเมื่อนำมาประกอบกับการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็นพบความสอดคล้องว่า กลุ่มคนพิการทางการเห็นมีความแตกต่างกันจากความพิการตามความสามารถในการเห็นตามระยะต่าง ๆ และความกว้างของลานสายตา คนตาบอดจึงหมายถึง คนที่มองเห็นได้น้อยมาก หรือยังพอเห็นแสงได้บ้าง ไปจนถึงผู้ที่มองไม่เห็นเลย ส่วนคนสายตาเลือนราง หมายถึง ผู้ที่ยังพอมองเห็นได้โดยอุปสรรคด้านการมองเห็นส่งผลต่อการใช้ชีวิตประจำวัน

นอกจากนั้น แนวคิดผัสสะของคนพิการทางการเห็น ชี้ให้เห็นว่า การฝึกฝนผัสสะในการดำเนินชีวิตของผู้พิการทางการเห็น มิใช่เพียงการเอาตัวรอดในโลกทางสังคมเท่านั้น แต่ในทุกกิจกรรมเต็มไปด้วยการต่อสู้และต่อรองกับภาพเหมารวมในเชิงลบที่สังคมสร้างให้แก่ผู้พิการทางการเห็น สำหรับคนพิการทางการเห็นเองไม่ได้คิดว่า การตาบอดเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต แต่อุปสรรคที่แท้จริงคือ มุมมองของคนในสังคมที่มีต่อพวกเขาในเชิงลบ การใช้ผัสสะแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้พิการทางการเห็นต่อการเรียนรู้โลกทางสังคม ในขณะเดียวกัน แม้คนพิการทางการเห็นจะมองไม่เห็น (sight) แต่พวกเขามีมโนภาพ (vision) ต่อสิ่งรอบตัว เกิดจากเรียนรู้และฝึกฝนจนกระทั่งเกิดความชำนาญ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พวกเขาและเธอสามารถดำเนินชีวิตในสังคมที่อาศัยการมองเห็นเป็นหลักได้ด้วยตนเอง

แนวคิดนี้ทำให้เห็นว่า ผัสสะทั้งหมดของคนพิการทางการเห็น ไม่ว่าจะเป็นการได้ยิน การมองเห็น การลิ้มรส การสัมผัส และการได้กลิ่น ยังคงใช้เป็น “ช่องทางการสื่อสาร” ของคนพิการทางการเห็นได้

8.2.3 แนวคิดการพัฒนาคนพิการและการจัดการทางการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ร่วมของคนพิการทางการเห็น

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า มีลักษณะของการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมเกิดขึ้น 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ การเรียนรู้แบบร่วมในระบบการศึกษา เช่น ในโรงเรียน สถานศึกษา เป็นต้น และการเรียนรู้แบบร่วมนอกกระบวนการศึกษา เช่น ในโครงการทางสังคม พิพิธภัณฑ์ การแสดงผลงานทางศิลปะ วิทยาศาสตร์ ชีวิตประจำวัน เป็นต้น

สำหรับการเรียนรู้แบบร่วมแบบในระบบการศึกษา งานวิจัยหลายชิ้นได้ศึกษาถึงการสื่อสารของนักศึกษาพิการทางการเห็น บัณฑิตกาญจน์ ตั้งภากรณ์ (2562) พบว่า ภาพนูน 2 มิติสามารถใช้สำหรับเรียนอักษรจีนของนักศึกษาพิการทางการเห็นได้ ส่วน อภิญญพัทธ์ กุสิยารังสิทธิ (2557) พบว่า โปรแกรมเสียงช่วยในการสอนคอมพิวเตอร์ในงานสื่อสารมวลชนสำหรับคนพิการทางการเห็นและความเข้าใจทางการสื่อสารของผู้สอนจะช่วยการเรียนรู้ของนักศึกษาพิการได้ ในขณะที่ นรังสรรค์ คำศรี และกุลทิพย์ ศาสตรระจุ (2563) พบว่า สื่อบุคคลคือผู้สอน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญในการสอนวิชาช่างไม้ให้กับคนพิการทางการเห็น โดยเทคโนโลยีไม่ได้มีความสำคัญในการสอนวิชาช่างไม้ให้กับคนพิการทางการเห็น

งานศึกษาอีกชิ้นที่น่าสนใจคือ การจัดการการเรียนการสอนให้นักศึกษาพิการของคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะวิศวกรรมศาสตร์ มีหลักการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้แบบร่วม 4 ด้าน ได้แก่ การเรียนการสอน การประเมินผล การผลิตสื่อการเรียนการสอนในการเรียนรู้แบบร่วม และ การใช้ชีวิตร่วมกันในมหาวิทยาลัยของนิสิตพิการ ทั้งนี้ โปรตปราน บุญยพุกกณะ และคณะ (2563) และ Proadpran Punyabukkana et al. (2017) ได้ถอดบทเรียนกระบวนการจัดการเรียนการสอนสำหรับนิสิตพิการทางการเห็นของคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ซึ่ง ปวินท์ เปี่ยมไทย นิสิตพิการทางการเห็นจบการศึกษาด้านวิศวกรรมศาสตร์ และเป็นวิศวกรตาบอดคนแรกของประเทศไทย งานศึกษาพบว่า ข้อควรคำนึงในการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมสำหรับนิสิตพิการทางการเห็นมี 2 ด้าน คือ การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับชีวิตในมหาวิทยาลัยของนิสิตพิการ และการเตรียมความพร้อมด้านการเรียนการสอนและอุปกรณ์จำเป็นสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้แบบร่วม ได้แก่ การเรียนการสอน การจัดการเกี่ยวกับมาตรฐานการสอบและการประเมินผล เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรมกับนิสิตทุกคน การใช้สื่อ ความเข้าใจในธรรมชาติของนิสิตพิการทางการเห็นเพื่อให้สื่อสารความต้องการต่างๆ โดย “ไม่ทิ้งให้เผชิญอุปสรรค

อยู่ตัวคนเดียว” การถอดองค์ความรู้พบว่า “การมองไม่เห็นไม่ใช่อุปสรรคในการเรียนรู้” ขึ้นอยู่กับความพยายามของผู้เรียน ความพยายามที่ชวนขวายหาความรู้หรือช่องทางในการเรียนรู้ให้ทัดเทียมกับคนทั่วไป และภารกิจนี้จะไม่มีความสำเร็จได้ หากปราศจากความช่วยเหลือจากทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่พยายามระดมความคิด แรงกาย แรงใจ ให้มีโอกาสในการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นได้อย่างทัดเทียมมากที่สุด และพบว่า “ไม่มีความสำเร็จได้มาด้วยกำลังของคนคนเดียว”

สำหรับการเรียนรู้แบบร่วมแบบนอกระบบการศึกษา เช่น ในการจัดแสดงนิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ และโครงการทดลองต่างๆ นั้น พบงานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษาเรื่องดังกล่าว ได้แก่ การใช้วัตถุจำลองสัมผัส 3 มิติ อักษรเบรลล์ สื่อบุคคล เพื่อสร้างการเรียนรู้แบบร่วมในพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ (ธีรอาภา บุญจันทร์ และคณะ, 2555) การออกแบบภาพสัญลักษณ์ pictogram สื่อปฏิสัมพันธ์ สื่อเสียง สื่อภายในบุคคล (ตนเอง) ในพิพิธภัณฑ์เพื่อสร้างการเรียนรู้แบบร่วม (สมัชชา อภิสัทธีสุขสันติ, 2559) บทสนทนาของผู้นำทางและผู้เข้าร่วมประสบการณ์ ในนิทรรศการบทเรียนความมืด เป็นช่องทางการสื่อสารที่สำคัญในการสื่อสารระหว่างคนตาดีและคนพิการทางการเห็น (อนุรักษ์ จันทร์ดำ, 2562) การสื่อสารภายในตนเอง ได้แก่ การสื่อสารภายในตนเองโดยคิดอย่างมีเหตุผล การสื่อสารผ่านการถอดสัมผัสเพื่อปลอบใจ การฟังอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสารภายในตนเองด้วยการคิดอย่างสร้างสรรค์เพื่อความอยู่รอด เป็นกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจของคนพิการทางการเห็น (ศิริวรรณ เจียรชัชวาลวงศ์ และคณะ, 2562) และการใช้สื่อกิจกรรมผลิตละครที่มีเสียงบรรยายภาพให้กับผู้ชมตาบอดของโครงการนักศึกษาด้านศิลปกรรม (อรดล แก้วประเสริฐ และรชต รัตนธาดา, 2562)

เมื่อพิจารณาถึงผลการศึกษา จะเห็นได้ว่า กลุ่มคนพิการทางการเห็นมีลักษณะของการสื่อสารและการเรียนรู้ที่แตกต่างไปตามผัสสะของการสื่อสาร ช่องทางของการสื่อสารตามแนวคิดทางการสื่อสารและแนวคิดเกี่ยวกับคนพิการมีความจำเป็นต้องได้รับความเข้าใจและการบริหารจัดการจากความแตกต่างนี้ อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างสรรค์การเรียนรู้แบบร่วม (inclusive learning)

หรือการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่แท้จริงระหว่างคนตาดีและคนพิการทางการเห็น คือ การยอมรับว่าทุกคนมีสิทธิเข้าถึงสิ่งที่เป็นสาธารณะได้อย่างเท่าเทียมกัน และได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่เคารพความหลากหลาย ตลอดจนการขจัดอุปสรรคต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น ตามแนวคิดของสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันที่ทั่วถึงและเท่าเทียม

8.2.4 แนวคิดนโยบายสาธารณะเพื่อคนพิการ

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า เมื่อกล่าวถึงเฉพาะกรณีของความพิการ อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการขับเคลื่อนเกี่ยวกับสิทธิของคนพิการมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีสภาพการณ์ ปัญหาและอุปสรรคสำคัญอยู่ไม่น้อย แม้สังคมจะขับเคลื่อนไปข้างหน้า แต่คนพิการยังคงถูก “แยกออก” (exclusion) จากการพัฒนาทางสังคมในเกือบทุกด้าน ปัจจัยที่สำคัญมาจากสังคมขาดการส่งเสริมและสร้างความเข้าใจต่อคนพิการ ทั้งนี้ กฎษฏาธิระโกศลพงศ์ และนราเขต ยิ้มสุข (2561) ได้ศึกษาการจัดการความหลากหลายของคนพิการของไทย พบว่า ประเทศไทยมีการรองรับในมิติของกฎหมายและนโยบายต่อการจ้างงานและคุ้มครองคนพิการแล้ว แต่ปัญหาที่ต้องตระหนักคือ วิธีคิดของคนในสังคมยังตีตราและเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ความพิการในปัจจุบันจึงควรทำให้หลุดพ้นจากวิธีคิดทางความเชื่อทางศาสนาว่าเป็นบาปที่ติดตัวมา หรือตีตราว่าให้เป็นความผิดปกติและบกพร่อง ฉะนั้น ในการศึกษาหาองค์ความรู้เกี่ยวกับความพิการควรตระหนักว่า ความพิการคือความแตกต่างของบุคคล และเป็นความหลากหลายของสังคม ตลอดจนให้ความสำคัญต่อแนวคิดการ “รวมเข้า” (inclusion) เพื่อลดทอนหรือขจัดการแยกคนพิการออกไปจากสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในมิติใดๆ ก็ตาม

งานวิจัยหลายชิ้นพบลักษณะของสภาพการณ์ของปัญหาอุปสรรคที่เป็นจุดร่วมกัน 2 ระดับด้วยกัน ได้แก่ สภาพการณ์ในระดับนโยบาย และสภาพการณ์ในระดับการปฏิบัติการจัดการการเรียนรู้แบบรวม สภาพการณ์ในระดับนโยบายหรือภาพใหญ่ งานวิจัยของ Pisanu Sanigampongsa (2007) พบว่า ประเด็นความพิการคือประเด็นที่สังคมไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าใดนัก รัฐจึงไม่

ได้ตอบสนองต่อประเด็นนี้ งานวิจัยพบว่า กลุ่มคนพิการมีมุมมองเชิงบวกต่อประเด็นสิทธิคนพิการ และมองว่า ความพิการเป็นปัญหาสังคมมากกว่าคนในสังคมโดยรวม แต่กลุ่มตัวแทนภาครัฐที่มีภาระหน้าที่ในการกำหนดนโยบายสวัสดิการสังคมและภาคสังคมโดยรวม ไม่ได้มีมุมมองหรือแนวโน้มที่จะเรียกร้องให้ภาครัฐแก้ไขปัญหาเรื่องสิทธิคนพิการแต่อย่างใด และมองว่า ประเด็นคนพิการเป็นปัญหาสังคมในระดับที่น้อยกว่ามุมมองของคนพิการ งานวิจัยนี้อธิบายว่า ภาครัฐจึงควรตอบสนองมุมมองของสาธารณชนที่เมินเฉยต่อประเด็นความพิการ โดยมองข้ามความสำคัญของประเด็นความพิการไป พร้อมกับหันไปให้ความสำคัญแก่ประเด็นอื่นๆ ที่สังคมจะให้ความสำคัญมากกว่า

นอกจากนั้น ศาสตราจารย์ แพ่งแพ (2553) พบว่า ในมิติเกี่ยวกับการเรียนร่วมของคนพิการ ปัญหาคนพิการในวัยเรียนไม่สามารถเข้าถึงบริการการศึกษาที่มีเป็นจำนวนมาก การขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ การขาดอาคารสถานที่ ความไม่เพียงพอและความไม่สามารถเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก การขาดแคลนสื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา การขาดการบูรณาการในการเชื่อมโยงและการประสานงาน ทำให้นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในภาพรวมของกระทรวงศึกษาธิการจึงไม่ต่อเนื่อง งานวิจัยได้นำเสนอกรอบ SASA Framework 4 กลยุทธ์หลักในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในสถาบันอุดมศึกษาไทย คือ (1) กลยุทธ์ด้านการบริการ ที่มุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกแก่นักศึกษาพิการอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมตลอดจนบริการทางการแพทย์จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง (2) กลยุทธ์ด้านวิชาการ ที่มุ่งเน้นการวิจัยพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน เพื่อการเรียนรู้เพิ่มเติมตามศักยภาพของนักศึกษาพิการ ตลอดจนการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรทางการศึกษาพิเศษ (3) กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคมในกิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวกับคนพิการ เพื่อสร้างเจตคติเชิงบวกให้แก่สาธารณชน และ (4) กลยุทธ์ด้านการบริหาร ที่มุ่งเน้นการพัฒนาและจัดระบบการบริหารทางการศึกษาสำหรับคนพิการอย่างมีคุณภาพ

ส่วนสภาพการณ์ในระดับการปฏิบัติการจัดการการเรียนรู้แบบร่วมหรือภาย่อย ในประเด็นนี้มีการวิจัยเรื่องการศึกษาแบบเรียนร่วมหลายชิ้นด้วยกัน ได้แก่ อานนท์ ตั้งพิทักษ์ไกร (2544) พบลักษณะของการจัดการการเรียนรู้แบบร่วมว่า ปริมาณการรับผู้เรียนที่พิการมีลักษณะเพิ่มมากขึ้นจากนโยบายของรัฐ แต่การจัดการด้านการเรียนรู้แบบร่วมต่างประสบปัญหาที่คล้ายกันคือเรื่องงบประมาณ การขาดบุคลากรที่มีความเข้าใจผู้มีความบกพร่องทางการเห็น การขาดสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน และการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการไม่ทั่วถึง ทำให้คุณภาพของสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมยังไม่ดีนัก

งานวิจัยอีกชิ้นเรื่อง *การศึกษาแบบเรียนร่วม: หนทางนำไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชน (Inclusive Education: Access to Education for All)* โดย อรรถธรณ์ นิ่มตลุง (2552) อธิบายว่า การศึกษาเพื่อปวงชน (education for all) เป็นแนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่ง การศึกษาตามหลักสิทธิมนุษยชนสามารถทำให้กลุ่มคนทุกชนชั้นมีความเท่าเทียมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี แนวทางการจัดการศึกษาในลักษณะนี้เรียกว่า การศึกษาเพื่อปวงชน (education for all: มีชื่อย่อว่า EFA) โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาที่เรียกว่า การศึกษาแบบเรียนร่วม (inclusive education: IE) วิธีการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมนี้จะไม่มีการแยกเด็กออกไปจากสังคม (exclusion) การศึกษารูปแบบดังกล่าวได้มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาปกติในด้านหลักสูตร ด้านวิธีการสอน และด้านเทคนิคการเรียนรู้ โดยสถาบันการศึกษาต่างๆ จะต้องมาคิดทบทวนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจต่อความต้องการพิเศษ (special needs) หรือ “ความแตกต่างของแต่ละบุคคล” งานวิจัยของ อรรถธรณ์ ยังพบว่า แม้ว่านโยบายทั้งในระดับสากลระดับชาติได้ดำเนินไปแล้ว แต่ในทางปฏิบัติกลับพบอุปสรรคอยู่มากพอสมควร ปัญหาที่เกิดจากการจัดการศึกษาที่เป็นอุปสรรคต่อการศึกษาแบบเรียนร่วม เริ่มจากปัญหาต่างๆ ของผู้เรียนที่ไม่ได้รับการตอบสนองตามความต้องการและความแตกต่างของผู้เรียน การจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงยังมีลักษณะที่ไม่ใช่การศึกษาแบบการเรียนรู้แบบร่วมที่แท้จริง เนื่องจากระบบการศึกษาไม่หลากหลาย วิธีการไม่ยืดหยุ่น และหลักสูตร

ไม่ยืดหยุ่น หลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการและความแตกต่างของผู้เรียน นั้น ควรจะเป็นหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นเป็นปัจจัยสำคัญตามความต้องการของแต่ละบุคคล งานของอานันท์และอรรถรมมีช่วงห่างถึง 8 ปี แต่แสดงให้เห็นความสอดคล้องว่า งานพัฒนาเรื่องการเรียนรู้แบบร่วมในระดับสถานศึกษายังประสบปัญหาอุปสรรค และการพัฒนายังไม่รู้दनหน้าเท่าที่ควรจะเป็น

ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นถึงสภาพการณ์เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับคนพิการว่า สังคมอยู่ในภาวะของ pseudo inclusive learning หมายถึง การเกิดภาวะการณ์เรียนรู้แบบร่วมเพื่อคนพิการแบบเทียม นโยบายสาธารณะทั้งในระดับนโยบายและการปฏิบัติไม่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้แบบร่วมกันที่แท้จริง

ผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาของการที่คนตาดีไม่ได้คำนึงถึงคนพิการทางการเห็นเท่าที่ควร ไม่ได้เกิดขึ้นโดยการตั้งใจที่จะกีดกันคนพิการทางการเห็น หากแต่สังคมมนุษย์อยู่ในวัฒนธรรมการมองเห็น (visual culture) เป็นหลัก ด้วย มนุษย์ส่วนใหญ่ใช้ “ตา” ในฐานะผัสสะที่สำคัญที่สุดในการกำหนดความหมายของสิ่งต่างๆ รอบตัว ทำให้มีกลุ่มคนพิการทางการเห็นเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ที่ประสบกับปัญหาอุปสรรคทาง “การสื่อสาร” ในดำเนินชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ “คนพิการทางการเห็น” จึงเป็นผู้ตกอยู่ในวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ใช้การมองเห็น (non-visual culture) ภายใต้วัฒนธรรมใหญ่หรือโลกของคนตาดีที่ใช้การมองเห็นเป็นหลัก ดังเช่น ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ (2560) อธิบายโลกแห่งวัฒนธรรมการมองเห็นไว้ว่า เป็นการให้ความสำคัญกับดวงตาและสภาวะการมองเห็นเป็นศูนย์กลางในการรับรู้โลก (ocular centrism) การมองเห็นเป็นประจักษ์พยานสำคัญในการดำรงอยู่มากกว่าผัสสะประเภทอื่น พันธกิจในการสร้างสรรค์จึงอาศัยวิถีแห่งการมองเห็น เขาได้หยิบยกการอธิบายของ นิโคลาส เมียร์ซอฟ (Nicholas Mirzoeff) นักทฤษฎีทางด้านวัฒนธรรมการมองเห็นแห่งมหาวิทยาลัยนิวยอร์กที่มีความเห็นว่า การถือกำเนิดขึ้นของแนวความคิดนี้วางบนพื้นฐานสังคม ซึ่งให้ความสำคัญกับการมองเห็นในฐานะประสบการณ์ของมนุษย์

เมื่อสังคมถูกนำด้วยวัฒนธรรมหลัก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแห่งการใช้สายตายู่นำ และอยู่เหนือวัฒนธรรมที่ไม่พึ่งการใช้การมองเห็น คนพิการทางการเห็นจึงอาจจะโดนกลั่นแหย่และแยกออกไปกลายเป็นกลุ่มที่เงียบ (muted groups) เมื่ออภิปรายตามกรอบทฤษฎี MGT จึงเห็นได้ว่า คนพิการกลายเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้รับการคิดคำนึงถึง หรือถูกอคติในการเลือกปฏิบัติในระดับน้อยมากต่างกันไปตามสถานการณ์อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ทำให้เกิดการกดทับและความไม่เท่าเทียม ทฤษฎี MGT มองว่า สมาชิกของกลุ่มคนชายขอบจะเงียบเสียงของตัวเองโดยไม่มีการบีบบังคับ ความเงียบเสียงของกลุ่มด้อยอำนาจเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความเข้าใจร่วมกันว่า ใครอยู่ในอำนาจ และใครไม่ได้อยู่ในอำนาจ การเกิดภาวะไร้เสียงของกลุ่มด้อยอำนาจ มี 4 ลักษณะ ได้แก่ การเยาะเย้ย/ล้อเลียน (ridicule) การคุกคาม (harassment) พิธีกรรมหรือแบบแผนทางสังคม (ritual) และการควบคุมอำนาจ (control) ในกรณีของความพิการมีลักษณะดังกล่าวเช่นกัน เช่น การใช้ความตลกขบขัน ล้อเลียน กลั่นแกล้ง คุกคามจากความบกพร่องของคนพิการ การมองความพิการเป็นเรื่องของเวรกรรม บุญบาปติดตัวมาแต่ชาติกำเนิด และการควบคุมทางสังคมโดยกีดกันคนพิการว่าผิดปกติ ไม่มีความสามารถทางร่างกายจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้เป็นปกติ ลักษณะเช่นนี้ทำให้คนพิการกลายเป็นกลุ่มชายขอบที่ไม่มีเสียง โลกของ dominant group จึงเป็นโลกของคนตาดี (visual) ที่มีอำนาจทางการสื่อสารเหนือกว่า และกดทับโลกของคนพิการทางการเห็น (non-visual) ไว้

9. ข้อจำกัดของการศึกษา

9.1 ขอบเขตของการศึกษาค้างนี้ ศึกษาเฉพาะงานวิจัยในประเทศไทย และอยู่ในระดับของการศึกษาวิจัยในขั้นต้น (preliminary study) เพื่อใช้ประกอบการศึกษาในชั้นเรียนในวิชาการศึกษาเฉพาะเรื่องตามหลักสูตรดุขฎิบัณชิตสาขาสื่อสารวิทยา คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเพื่อพัฒนาโครงร่างดุขฎิบัณชิตฯ ทำให้มีข้อจำกัดในด้านจำนวนงานวิชาการต่างประเทศที่ยังไม่ได้นำมาศึกษาในครั้งนี้

9.2 ขอบเขตของการศึกษาครั้งนี้ยังไม่ได้เข้าไปสู่พื้นที่การศึกษาอื่นๆ อาทิ การเรียนรู้แบบร่วมในด้านกายภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวก การเรียนรู้แบบร่วมทางด้านเทคนิคและวิธีการ การเรียนรู้แบบร่วมในเชิงกฎหมาย และในเชิงนโยบายในประเทศต่างๆ เป็นต้น ซึ่งมีความจำเป็นที่ต้องนำมาพิจารณาต่อยอดการศึกษาให้ครอบคลุมด้วย

10. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การสำรวจและทบทวนวรรณกรรมเรื่องการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมของคนพิการทางการเห็น” ได้สะท้อนว่า ประเด็นเกี่ยวกับคนพิการจะมีลักษณะของการกีดกันทางสังคมอยู่ ทั้งนี้ ด้วยวัฒนธรรมในโลกของคนตาดีที่ไม่ได้รวมคนพิการเข้ามาเท่าที่ควร และข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ อีกประการหนึ่งคือ การเคลื่อนไหวด้านคนพิการมีความชัดเจนมากขึ้น แต่ยังไม่ไปถึงสังคมที่ทั่วถึงและเท่าเทียมที่แท้จริง แต่มีการเกิดลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกันแบบเทียม หรือในอีกแง่หนึ่งคือ เป็นเสมือนภาพลวงของการมีสังคมเพื่อคนพิการ เช่น มีพิพิธภัณฑ์ ห้องเรียน สื่อโทรทัศน์เพื่อคนพิการ เป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะเพียงเชิงกายภาพ หากแต่การตระหนักของผู้คนถึงการมีอยู่ของคนพิการในสังคมนั้น กลับไม่มีเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาทำให้เห็นว่า ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มีการวิจัยเพื่อทำความเข้าใจและแก้ปัญหาเกี่ยวกับคนพิการพอสมควร โดยพบแนวคิดทางการวิจัยใน 4 มิติ ได้แก่ แนวคิดสื่อและการสื่อสารของคนพิการทางการเห็น ซึ่งเป็นมิติทางการสื่อสาร แนวคิดผัสสะของคนพิการทางการเห็น เป็นมิติทางสังคมวิทยา แนวคิดการพัฒนาคนพิการและการจัดการทางการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ร่วมของคนพิการทางการเห็น เป็นมิติทางการศึกษาและการพัฒนา และแนวคิดนโยบายสาธารณะเพื่อคนพิการ เป็นมิติในเชิงการกำหนดนโยบายเพื่อคนพิการในสังคม โดยแนวคิดสื่อและการสื่อสารของคนพิการทางการเห็นเป็นแนวคิดทางการวิจัยมากที่สุดในการศึกษาครั้งนี้

“สื่อและการสื่อสารเพื่อคนพิการทางการเห็น” จึงยังเป็นแนวคิดทางการวิจัยที่น่าจะนำมาตั้งโจทย์เพื่อต่อยอดทางการศึกษาออกไปได้ เนื่องจากเป็นมิติที่ได้เกิดการเคลื่อนไหวที่ชัดเจนมากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา นอกจากนั้นแนวคิดผัสสะของคนพิการทางการเห็น แนวคิดการพัฒนาคนพิการและการจัดการทางการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ร่วมของคนพิการทางการเห็น และแนวคิดนโยบายสาธารณะเพื่อคนพิการ ยังสามารถขยายต่อยอดทางการศึกษา เนื่องจากยังมีงานวิจัยจำนวนไม่มากนักที่เข้าไปศึกษาเรื่องนี้

ผู้เขียนเห็นว่า ในการศึกษาเกี่ยวกับสื่อเพื่อคนพิการไม่ว่าจะในมิติใด น่าจะมีจุดร่วมกันที่สำคัญทางแนวคิดของการศึกษาที่ว่าด้วย diversity and inclusion หรือการตระหนักถึงความแตกต่างของมนุษย์ว่าไม่ใช่อุปสรรค ภาระ หรือจุดรั้งสังคม แต่การยอมรับความแตกต่างของปัจเจกบุคคลเป็น “คุณค่าทางสังคม” ที่สำคัญยิ่ง และแนวคิดการสื่อสารแบบร่วมหรือ inclusive communication เป็นแนวคิดทางการสื่อสารที่ใช้การสื่อสารเป็นตัวการสำคัญในกระบวนการทางสังคมแบบร่วม (inclusive society) ที่ควรได้รับการศึกษาต่อไปให้ลึกและกว้างขวางขึ้นว่า ควรจะมีลักษณะอย่างไร เนื่องจากการสื่อสารแบบร่วมมีคุณค่าต่อคนพิการในฐานะปัจจัยสนับสนุนและรักษาคุณค่าแห่งปัจเจกบุคคล ถือเป็นปรัชญาที่สำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความทั่วถึงและเท่าเทียมในการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์

ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะต่อการต่อยอดการศึกษาดังต่อไปนี้

(1) การศึกษานี้เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อยู่ในระดับของการศึกษาวิจัยในขั้นต้น (preliminary research study) ของประเด็นการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ร่วม จึงควรใช้เพื่อเป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ด้านสื่อกับคนพิการในระดับที่ลึกและกว้างขึ้น

(2) การศึกษาในอนาคตสามารถมุ่งในการขยายสู่การสื่อสารแบบร่วมเพื่อคนพิการ หรือ “inclusive communication” ในพื้นที่ทางการศึกษา และพื้นที่ทางสื่อ เช่น สื่อมวลชน การจัดแสดง การสื่อสารเพื่อการแสดง เพื่อส่งเสริมความตระหนักว่า ความพิการคือความแตกต่างของบุคคลและเป็นความ

หลากหลายของสังคม และให้ความสำคัญต่อแนวคิดการ “รวมเข้า” (inclusion) เพื่อลดทอนหรือขจัดการแยกคนพิการออกไปจากสังคม คนพิการยังคงถูก “แยกออก” (exclusion) จากการพัฒนาทางสังคมในเกือบทุกด้าน ปัจจัยที่สำคัญมาจากสังคมขาดการส่งเสริมและสร้างความเข้าใจต่อคนพิการ

(3) การศึกษาในอนาคตสามารถใช้ระเบียบวิธีการทางวิจัยด้วยการผสมผสานวิธีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อคนพิการได้ เพื่อให้สามารถตอบคำถามวิจัยได้อย่างชัดเจนและครอบคลุม ซึ่งวิธีเชิงปริมาณหรือวิธีเชิงคุณภาพอย่างเดียวไม่สามารถตอบได้ ทำให้ได้ผลการศึกษาที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในประเด็นเพื่อทำความเข้าใจประเด็นเกี่ยวกับการสื่อสารแบบร่วมอย่างลึกและกว้างขึ้น

(4) การศึกษาในอนาคตสามารถมุ่งประเด็นที่สำคัญเพื่อเติมเต็มการวิจัยในพื้นที่การศึกษาวิจัยที่ยังไม่มีผู้ศึกษามากนัก ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็นกับการสื่อสารและเทคโนโลยีทางการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมและการสื่อสารของคนตาบอดในการเรียนรู้แบบร่วม

(5) การศึกษาในอนาคตควรต่อยอดแนวคิดทางการสื่อสารในมิติของการสร้างประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล และความเชื่อในความสามารถของปัจเจกบุคคลว่า ต่างมีความสามารถและสร้างความหมายทางการเรียนรู้ได้ ประสบการณ์ที่แตกต่างกันของปัจเจกบุคคลมีความสำคัญต่อการเรียนรู้แบบร่วมและความแตกต่างของมนุษย์ไม่ใช่อุปสรรค แต่เป็น “คุณค่าทางสังคม”

(6) การศึกษาในอนาคตควรต่อยอดเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรียนรู้แบบร่วมกันแบบเทียม (pseudo inclusive learning) ได้ ซึ่งยังเป็นปัญหาของคนพิการที่มีอยู่ในสังคม นอกเหนือไปจากแนวคิดทางการศึกษาเกี่ยวกับการแยกคนพิการออกไป (exclusion) ที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ เพื่อทำให้เกิดการแก้ปัญหาตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และขยับแนวคิดในศึกษาและการดำเนินการด้านคนพิการให้เข้าใจสังคมแห่งการรวมที่ทั่วถึงและเท่าเทียมที่แท้จริง

(7) การศึกษาในอนาคตควรมีการสำรวจและทบทวนวรรณกรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้ครอบคลุมการเรียนรู้แบบร่วมสำหรับคนพิการ

ทางการเห็นในทุกมิติ ทั้งในด้านคุณลักษณะ วิธีการ ผลลัพธ์ นโยบาย และ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฤษฎา วีระโกศลพงศ์ และนราเขต ยิ้มสุข (2561), "การส่งเสริมการมีงานทำกับการจัดการความหลากหลายของคนพิการในวาระประเทศไทย 4.0", *วารสารพัฒนาสังคม*, 20(1): 77-96.
- ธีรอาภา บุญจันทร์ และคณะ (2555), "การจำลองวัตถุทางพิพิธภัณฑสำหรับคนตาบอด", *วารสารศิลปากร*, 32(1): 107-114.
- ธีรธวัช เจนวัชรรักษ์ (2554), *การสร้างฮอดิโอเดสคริปต์ชั้นในภาพยนตร์การ์ตูนเพื่อเด็กพิการทางการมองเห็น*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรังสรรค์ คำศรี และกุลทิพย์ ศาสตระรุจิ (2563), "การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของกลุ่มผู้พิการทางสายตาในวิชาชีพช่างไม้: กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาอาชีพคนตาบอด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี", *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 25(1): 49-59.
- บัณฑิตาญจน์ ตั้งภากรณ์ (2562), "การสร้างสื่อภาพนูนอักษรจีนเพื่อเสริมจินตภาพในทักษะการสื่อสารภาษาจีนเบื้องต้นสำหรับนักเรียนผู้พิการทางสายตา", *วารสารครุศาสตร์*, 47(2): 137-152.
- ภัทธีรา สารการปริรักษ์ (2559), "เสียงบรรยายภาพที่คนพิการทางการเห็นต้องการ", *วารสารศาสตร์*, 9(2): 169-210.
- ยุพา มหามาตร (2559), "จากความมืดมนสู่แสงสว่างในมือเรา: การสร้างกระบวนการทางศิลปะกับทฤษฎีจิตวิทยาเพื่อกระตุ้นและสนับสนุนการแสดงออกอย่างอิสระของเด็กผู้พิการทางสายตา", *วารสารจิตศิลป์*, 7(2): 49-116.
- ศาสวัต เฟ่งแพ (2553), *การศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในสถาบันอุดมศึกษาไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศิริมิตร ประพันธ์ธุรกิจ (2560), "การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนพิการทางการเห็นในฐานะ "ผู้ผลิต" เสียงบรรยายภาพ", *วารสารศาสตร์*, 10(2): 47-106.
- ศิริวรรณ เจียรชัชวาลวงศ์ และคณะ (2560), "การสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจตนเองของคนพิการ", *วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*, 5(2): 298-312.
- สมเกียรติ ตั้งนโม (2549), *มองหาเรื่อง: วัฒนธรรมทางสายตา*, มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมัชชา อภิสิทธิ์สุขสันติ และคณะ (2559), "การออกแบบสื่อนิทรรศการสำหรับผู้พิการทางสายตาในพิพิธภัณฑท้องถิ่นกรุงเทพฯ", *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต*, 12(2): 274-294.

- สรัญญา เตรรัตน์ (2559), *ผัสสะกับการใช้ชีวิตของคนตาบอด*, วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนุรักษ จันทธา (2562), "สัญญาแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อบุคคลพิการทางสายตานิเทศการบทเรียนในความมืด", *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 27(55): 184-210.
- อภิญาพัทร์ กุสิยรังสิทธิ (2557), "การสอนคอมพิวเตอร์เพื่องานสื่อสารมวลชนสำหรับนักศึกษาผู้พิการทางสายตา", *วารสารวิชาการและวิจัย มทร. พระนคร*, 8(1): 151-163.
- อรดล แก้วประเสริฐ และรชต รัตนธาดา (2562), "การสร้างสรรค์ละครเวทีสำหรับผู้มีความบกพร่องทางการมองเห็น", *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(2): 413-424.
- อรรธณ นิมิตสูง (2552), "การศึกษาแบบเรียนร่วม: หนทางนำไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชน", *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 1(2): 39-54.
- อานนท์ ตั้งพิทักษ์ไกร (2544), *ความเสมอภาคของโอกาสฟื้นฟูสมรรถภาพทางการศึกษาและสังคมของคนพิการ: ศึกษากรณีคนพิการตาบอด*, วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาบเดือน คุ่มถนอม (2557), *แนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น*, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารดา ครุจิต (2558), *หลักการผลิตเสียงบรรยายภาพ*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2559), "การศึกษาหลักการในการผลิตเสียงบรรยายภาพในรายการโทรทัศน์สำหรับคนพิการทางการเห็น", *วารสารศาสตร์*, 9(2): 87-127.
- _____. (2560), *โทรทัศน์เพื่อการเข้าถึงของคนพิการ*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2563), "รายงานเรื่อง การเรียนร่วมเรื่องเสียงบรรยายภาพเพื่อคนพิการทางการเห็น", ใน *วิชาการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (เอกสารอัดสำเนา)*.

ภาษาอังกฤษ

- Bordenave, D. (1994), "Participative Communication as a Part of Building the Participative Society", in White, S. et al. (eds.), *Participatory Communication: Working for Change and Development*, Thousand Oaks: Sage.
- Brown, N. et al. (2013), "Tools and Strategies for Making Co-Teaching Work", *Intervention in School and Clinic*, 49(2): 84-91.

- Bruce, J. and Kogovšek, D. (2020), "Inclusion, Inclusive Education and Inclusive Communication", *Selected Topics in Education*, 161-181.
- Narula, U. (2006), *Communication Models*, New Delhi: Atlantic Publishers & Distributors.
- Owen, W. (1984), "Interpretive themes in relational communication", *Quarterly Journal of Speech*, 70(3): 274-287.
- Sanigampongsa, P. (2007), "Disability Issue Perceptions: Disability Rights and Disability as a Social Problem", *NIDA Development Journal*, 47(4): 1-47.
- Ravindran, V. (2019), "Data Analysis in Qualitative Research", *Indian Journal of Continuing Nursing Education*, 20(1): 40.
- Shannon, C. (1961), "Two-Way Communication Channels", in *Proceedings of the Fourth Berkeley Symposium on Mathematical Statistics and Probability*, Volume 1: Contributions to the Theory of Statistics, The Regents of the University of California.
- West, R. and Turner, L. (2018), *Introducing Communication Theory: Analysis and Application*, New York: McGraw-Hill Education.

สื่อออนไลน์

- โปรดปราน บุญยพุกกะณะ (2563), "บรินท์ เปี่ยมไทย วิศวกรตาบอดคนแรกของประเทศไทย เรียนอย่างไร จึงจบได้ด้วยเกียรติยศอันดับหนึ่งจากคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย", สืบค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2563, จาก https://docs.google.com/document/d/1d8zOGwCHIGHgRcJ611Nx925ES3nZ9nHyhLVLVXAeiI/edit?fbclid=IwAR3J4CdQpD1BeVCIYRxw4KOiU1BNebHUzSVIOvld8aw_YCL8ixvmNank
- ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ (2560), "วัฒนธรรมทางสายตา", สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2563, จาก <http://mads.org/th/journals/visual-culture/>
- Cambridge Dictionary (n.d.), "Inclusivity", retrieved 17 October 2020, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/inclusivity>
- Imperial College London (2021), "What Is Inclusive Learning and Teaching and Why Is It Important?", retrieved 1 February 2021, from <https://www.imperial.ac.uk/staff/educational-development/teaching-toolkit/inclusive-learning-and-teaching/what-is-inclusive-learning-and-teaching-and-why-is-it-important/>